

સેરિસા ભોયણી પાનસર

અને બીજાં તીર્થાં

: લેખક :

ધર્મજયંતોપાસક

પૂ. મુનિરાજ શ્રીવિશાળવિજયજી

: પ્રકાશક :

શ્રી યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા
ગાંધી મેઠ : ભાવનગર

પહેલી આવૃત્તિ

વિ. સં. ૨૦૧૯

વીર સં. ૨૪૮૯

ધર્મ સં. ૪૧

ઈ સ. ૧૯૬૩

કિંમત : રૂ. ૧-૫૦ ન. પૈ.

લેખક :

શ્રી. મુનિરાજ શ્રીનિશાળનિભયજી

પ્રકાશક :

અભયચંદ ભગવાન ગાંધી

મંત્રી : શ્રીયશોવિજય ગ્રંથમાળા

ગાંધી ચોટ : ભાવનગર

મુદ્રક :

ગોવિંદલાલ જગશીભાઈ શાહ

શારદા મુદ્રણાલય

પાનકોરનાકા : અમદાવાદ

शांतभूर्ति पन्थास श्रीहीरमुनि महाराज गणिवर्य

સ મર્પણુ

શાસન માટે મારવાડ દેશમાં વિચરી અનેક
 કષ્ટો સહન કરી અન્યધર્મી તરફથી કઠોર
 ઉપસર્ગોને સહન કરનાર એવા આત્મ-
 સહધર્મી સ્વર્ગસ્થ પંચાસપદવી-
 ધારક શાન્તમૂર્તિ હીરમુનિ
 મહારાજ ગણિવર્ધના
 પુણ્યસ્મૃતિને.

ધર્મન્યતોપાસક

—મુનિ વિશાળવિજય

પ્રકાશકીય

તીર્થધામોના પરિચય કરાવનારી પુસ્તિકાઓ પ્રગટ કરવાની અમારી પ્રવૃત્તિ એકાએક ચંબી ગઈ હતી. લગભગ એ વર્ષ નોટલો સમય વીત્યા પછી અમે આ પુસ્તિકા પ્રકાશિત કરી શક્યા છીએ. આ વિદ્યંબનું કારણ એ છે કે, તીર્થધામોની પુસ્તિકાઓના લેખક પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રીવિજ્ઞાનવિજયજી મં છેલ્લા એકાદ વર્ષથી હોસ્પિટલમાં પથારીવશ હતા.

આમ છતાં અમારી વારંવારની માગણીથી પ્રેરાઈને પૂ. મહારાજશ્રીએ આ પુસ્તિકા તૈયાર કરી આપી છે તે બદલ અમે તેમના પરમ ઋણી છીએ.

પૂ. મહારાજશ્રીએ આ પુસ્તિકામાં ૧ સેરિસા, ૨ ભોયણી, ૩ પાનસર, ૪ વામજ, ૫ ઉપરિયાળા અને ૬ વડગામ એ રીતે છ સ્થળોનો પરિચય આપ્યો છે. આ બધાં સ્થળો અમદાવાદની નજીકમાં આવેલાં છે અને એ સ્થળોની આસપાસ વસતી જૈન જનતા વારતહેવારે આ સ્થળોમાં યાત્રા-પ્રવાસ માટે જાય છે. એ સ્થળો વિશે જનતાને પરિચય કરાવવો આવશ્યકીય છે એમ સમજીને આ પુસ્તિકા તૈયાર કરી છે.

પૂજ્ય મહારાજશ્રીનાં તીર્થવિષયક ૧૧ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યા પછી આ બારમું પુસ્તક પ્રગટ કરી શક્યા છીએ.

તીર્થધામોની પુસ્તિકાઓ પ્રગટ કરવા માટે ભાવુકો વારંવાર પૂછપરછ કરે છે તેથી અમે આ પ્રવૃત્તિ નિયમિત કરવા પ્રવૃત્તિશીલ છીએ. આ પુસ્તિકાને સર્વાંગ સુંદર બનાવવામાં જાણીતા પં. અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહે ઉલટભર્યો શ્રમ લીધો છે, સંસ્થા તેમની ઋણી છે.

શ્રીશંભુરપાર્શ્વનાથાય નમો નમઃ ।
 ચક્ષુરાદ્ શ્રીમણિમદ્રો વિજયતેતરારમ્ ।
 શ્રીમદ્વિજયધર્મસૂરિગુરુમ્યો નમો નમઃ ।
 શ્રીજયન્તવિજયગુરુમ્યો નમઃ ।

સંપાદકીય નિવેદન

વૃદ્ધાવસ્થા અને નાદુસ્ત તગિયતના કારણે ભવતારક પવિત્ર તીર્થો વિશે માહિતી એકત્રિત કરવામાં શિથિલતા આવી ગઈ છે એમ મારા વાચકવર્ગ આગળ મારે કબૂલાત આપવી પડે છે.

અમદાવાદ અને તેની નજીકનાં તીર્થો સેરિસા, બોધણી, પાનસર, ઉપરિમાળા વગેરે માત્રીની દૃષ્ટિએ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ અને હવાફેરની ગરજ સારે એવાં સ્થળો છે, તેનો પરિચય અપાય તો કીક એમ શ્રી. યશો-વિજય ત્રંચમાળાના સંચાલકો અને કેટલાક તીર્થભક્તોએ મને જણાવેલું એટલે આ પુસ્તિકા તૈયાર કરવાની મારી ઈચ્છા બહુરતી થઈ અને પુસ્તકનો આકાર આપી શક્યો.

મારી ઈચ્છા તો ભારતનાં પ્રત્યેક જૈન તીર્થોનો પરિચય તૈયાર કરવાની છે પણ ઉપરના કારણે હવે તે ઈચ્છા બર આવે એમ લાગતું નથી. નવું વાચન થાય નહીં ત્યારે જૂની મૂડી ઉપર માણસ કેટલું નબી શકે ?

આમ છતાં શ્રી યશોવિજય ગ્રંથમાળાના સંચાલકો મને પ્રેરણા કરતા રહે છે એટલે મારી અગાઉની સંકલિત વિગતોને પુસ્તિકાનું રૂપ આપી શક્યો છું. તેમાં પં. શ્રી અમૃતલાલ તારાચંદ દોશીએ અને પં. અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહે સંકલનામાં મદદ કરી છે તે બદલ તેમને ધન્યવાદ આપું છું. મારા સાથી મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનંદવિજયજીએ પણ સારી મદદ કરી છે તેની નોંધ લઉં છું.

આ પછીનાં બીજાં કેટલાંક પુસ્તકોની પણ મેં તૈયારી કરી રાખી છે પણ એ વિશે આજે હું કંઈ કહી શકું એવી સ્વસ્થ સ્થિતિમાં નથી.

શ્રી. યશોવિજય જૈનગ્રંથમાળા મારાં પુસ્તકો તૈયાર થતાં પ્રગટ કરવાને ઉત્સાહિત રહ્યા કરે છે એ મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને પ્રેરણારૂપ છે. પણ હવે જાણે થાક લાગ્યો હોય એવો અનુભવ થઈ રહ્યો છે. છતાં યથાશક્તિ આ પવિત્ર લેખનપ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખીશ એવી આશા આપું છું, એમાં મારા માટે ખેવડો લાગ છે.

મુનિ વિશ્વવિજય

नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीरक्षा पार्थनाथ लक्षण

૧. શ્રી. સેરિસા તીર્થ	૧
૨. શ્રી. ભોવણી તીર્થ	૩૪
૩. શ્રી. પાનસર તીર્થ	૫૨
૪. શ્રી. વામજ તીર્થ	૫૬
૫. શ્રી. ઉપરિયાગા તીર્થ	૫૯
૬. શ્રી. વડગામ તીર્થ	૬૩

આધ્યાત્મિક યોગનિષ્ઠ શાંતમૂર્તિ સન્મિત્ર
 પૂ. પા. શ્રી. કર્પૂરવિજયજી મહારાજશ્રીના પદ્મશિષ્ય
 પરમવૈરાગી શુદ્ધ બ્રહ્મચારી શ્રી. પુણ્યવિજયજી
 મહારાજશ્રીના શિષ્યરત્ન પરમતપસ્વી
 બાળબ્રહ્મચારી પંન્યાસજી
 મહારાજ શ્રી મનોહરવિજયજી મહારાજશ્રીનો
 છ વ ન દી પ

(સ્વાધ્યાય)

તપસ્વી એક આવ્યા, લક્ષિત ભરી ભરી લાવ્યા,
 ‘ મનોહરવિજયજી ’ જેમનું નામ રે,
 જેણે જ્યોતિ જગાવી, લક્ષિતદીપ પેટાવી,
 તપથી કાયા રે દમી જીત્યો કામ રે....તપ૦ ૧

પાલીતાણાના “માળીયા” ગામે રહે ગૃહસ્થી ‘રૂખડ’ નામે,
 તેને ‘અપૃત’ નામે નારી, સેવા-ધર્મ-લક્ષિતના પૂજારી;
 તેના પુણ્યબળે લક્ષ્મી જન્મ ધરે,
 આજે ‘મનોહરવિજયજી’ જેનું નામ રે....તપ૦ ૨
 જન્મ ધર્યો ચક્રીકુળમાં, તોયે ધર્મ ગ્રહા જિનવરના,
 વળી દીક્ષા લીધી બચપણમાં, કાયા શેકી છે તપના રણમાં;
 કરવા લક્ષિતનાં કામ, છોડ્યા ઘરનાં એ ધામ,
 વિહર્યા ત્યાગને પંથે સુખજી રે....તપ૦ ૩

તપસ્યામાં વિખ્યાત મુનિજી, પૂજ્યપાદ શ્રી કપૂરવિજયજી,
જેના શિષ્ય શ્રી પુણ્યવિજયજી, તેના શિષ્ય મનોહરવિજયજી;
જેવા દાદા ગુરુજી, તેવા યયા મુનિજી,

જેણે દિપાબ્યુ ગુરુજીનું નામ રે....તપ૦ ૪

આળપણથી પ્રદાયર્થ ખાળે કઠીન તપમાંહે જીવન ગાળે,
તપ કરીને કર્મો સર્વ ખાળે, આખા કુળને જો ઉજવાળે;
જેમ કાદવે કમલ, તેમ મુનિ રહે અમલ,

જેણે ભક્તિ વરી છે નિષ્કામ રે....તપ૦ ૫

આઠ માસખમણ પૂરાં કીધાં, ચઊવેહારે સિદ્ધિ તપાદિક લીધાં,
સોળ ઉપવાસ ચૌદવાર કીધા, જેણે ભક્તિ અમીરસ પીધાં;
બાવન અઠાઈ કીધી, આરાધના તપ યથાવિધિ,

અઠમ ઉપવાસનો નહિ પાર રે....તપ૦ ૬

શ્રીરસમુદ્ર તપ ત્રણ વાર, કર્મસૂદન તપ નવ ધાર,
પિસ્તાલીસ આગમ ઉદાર, આંગેલથી આરાધના સાર;

ક્રિયા વિધિની સાથે નવાણુમી ઓળી આરાધી રે....તપ૦ ૭

જૂનાગઢના શ્રાવક સદ્ગુલાગી, ભાવનગર થયું ગુણરાગી,
શ્રદ્ધા ભાવે હૃદયે ભક્તિ લાગી, બતા બવનાં દુઃખડાં ભાંગી;
'પયિક' પ્રણમીને કહે તે, ચરણે શીથ મૂકી દેતો,

મુને ! પાર ઉતારો ભારી નાવ રે....તપ૦ ૮

સ્વપિતા : મુનિભક્ત ગુણવંતરાય પંડ્યા

: દુહો :

ધન્ય શાસ્ત્રન જો વીરનું, તપ તપતા મુનિરાય;
ચંપક સાગર ભક્તિ રસે, ભાવના તપની ભવાય.

આર્થિક સહાયકો

પુસ્તક પ્રકાશન અંગે સહાનુભૂતિ દર્શાવી પૂ. પા. આધ્યાત્મિક યોગનિષ સન્મિત્ર શ્રી. કપૂરવિજયજી મહારાજશ્રીના પ્રશિષ્ય તપસ્વી બાળબ્રહ્મચારી પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી. મનોહરવિજયજી મહારાજશ્રીના સદ્ગુપ્તદેશથી આ પુસ્તક અંગે નીચેની રકમની સહાયતા મળી છે. સહાયતા કરનાર મહાનુભાવોની ગ્રંથમાળા સાભાર નોંધ લે છે.

૧૨૫) રાજપુર (ડીસા) શ્રાવિકા બહેનોના ઉપાશ્રય તરફથી.

હ. સાડેસા. ચીમનલાલ રતનચંદ.

૪૦) ભાવનગરનિવાસી એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી.

૨૫) પાલીતાણા મહુવાગંદર જ્ઞાનખાતા તરફથી.

૧૧) ભાવનગરના એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી.

૧૦) ભાવનગરના એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી.

૧૨૫) શિહોરવાળા ભાવનગરનિવાસી સહોત ચુનીલાલ રતિલાલનાં અખંડસૌભાગ્યવંતાં ધર્મપત્ની જસુમતી બાલચંદ તરફથી.

ભાવનગરમાં શ્રી. ગોડીજી પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં બિરાજમાન
સેરિસા પાર્શ્વનાથ ભવની પ્રતીકમૂર્તિ

સેરિસા પાર્શ્વનાથ ભવના ઉપાસક ભક્તિપરાયણ શિહોરવાળા ભાવનગરનિવાસી
સહોત ચૂનીલાલ રતિલાલભાઈએ આ આરસનું બિંબ ભરાવી, પ્રતિષ્ઠિત
કરી, તેની પૂજા-ઉપાસના નિરંતર સહકૃદું બં કરે છે.

ॐ ह्रीं श्रीशंखेश्वरपार्ष्णनाथाय नमः ।

श्री. सेरिसा तीर्थ

ઉત્થાન અને પતન

ગુજરાતમાં અમદાવાદની નજીક આવેલું સેરિસા જૈનોનું પ્રાચીન લઘ્ય અને રમણીય તીર્થ સ્થળ છે. પ્રાયઃ પ્રત્યેક પ્રાચીન નગર કે તીર્થની પાછળ એનો ગૌરવભર્યો ઇતિહાસ છુપાયેલો હોય છે. સેરિસા તીર્થનો ઇતિહાસ એના ઉન્નત નગરપણાનો ખ્યાલ આપે એવો છે. વાચકોને એનો પરિચય કરાવવો, લક્ષ્મીના હૃદયમાં તીર્થ પ્રતિ રહેલા શ્રદ્ધાના બળને ઉત્તેજિત કરવું અને તીર્થનો મહિમા ગાવો એ જ અમારો અહીં ઉદ્દેશ છે.

વર્તમાનમાં અમદાવાદથી ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશાના ખૂણામાં સેરિસા નામે નાનકડું ગામ વસેલું છે. 'અમદાવાદથી ૧૫ માઈલ દૂર આવેલા કલોલ સ્ટેશનથી પાંચ માઈલ દૂર છે.

આ ગામને જોતાં તે એક વિશાળ નગરીરૂપે હશે તેનો લાગ્યે જ ખ્યાલ આવે પણ ઇતિહાસના થરો ઊકેલીએ તો સેરિસા કોઈ નગરની એક નાની શેરી-મહોલ્લો હતો, પરંતુ વિકરાળ કાળે વીંઝેલા સોટાના સોળ એની પીઠ ઉપર પડેલા ઊકેલી શકાય છે. મતલબ કે એ નગર કાળના ગર્તામાં ક્યારે દટાઈ ગયું અને એ પ્રાચીન નગરનું નામ શું હશે એ

બાણવાનું મુરકેલ છે. કેટલાક એ પ્રાચીન નગરનું નામ સોનપુર હોવાનું જણાવે છે પરંતુ એને માટે કોઈ પુરાવા મળતો નથી.

મહાકવિ ધનપાલે ‘સત્યપુરીય-મહાવીરોત્સાહ’માં જણાવ્યું છે તેમ, મહમ્મદ ગિજનીએ સૌ પ્રથમ સૌરાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સોમનાથ તીર્થનો ધ્વંસ કર્યો અને ત્યાર પછી સાચેર અને ખીલાં જિનમંદિરોનો લયંકર વિનાશ કર્યો અને કેટલાંય મંદિરો મરિજ્જોનો રૂપમાં પરિણત થઈ ગયાં. એ જ સમયે આ સેરિસાનો પણ ધ્વંસ થયો લાગે છે.

ગમે તેમ પરંતુ આગળ જણાવીશું તે પુરાવાઓથી એ વાત તો સિદ્ધ થાય છે કે બારમીથી લઈને સોળમી શતાબ્દી સુધી આ તીર્થ પોતાની પૂરી બહોળલાક્ષીમાં હતું. અનેક સંઘો અને યાત્રાળુઓ અહીં મોટા પ્રમાણમાં યાત્રાએ આવતા.

સોળમી શતાબ્દીમાં થયેલા કવિવર લાવણ્યસમય પ્રત્યક્ષ ભોળેલી હકીકતનું વર્ણન કરતાં લખે છે—

‘પોત્ર કટ્યાણક હસમી દીકાડ એ,
મહિયલ મહિમા પાસ દેખાડ એ.

દેખાડ એ પ્રભુ પાસ મહિમા. સંઘ આવે જિલટયા,
ધ્વજ પૂજ મંગલ ચારતી, તેણિ પાપ પૂર સવે ઘટયા,
સંવત પન્નર બાસઠે, પ્રાન્નાદ સેરિસા તણી;
લાવણ્યસમયસો આદિ બોલે, નમો જિન ત્રિભુવન ધણી.”

સં ૧૫૬૨માં કવિવર લાવણ્યસમય અહીં પધારેલા અને તેમણે અહીં રહેલા પાંચનાથ બગવાનનો મહિમા

પ્રત્યક્ષ જોયેલો.

સોજામી થતાજી પછી એવી જ કોઈ આકૃતને કારણે અહીંની મૂર્તિઓ જમીનમાં લંડારી દેવામાં આવેલી હોય, અને તે પછી આ તીર્થનો મહિમા પણ ઘટતો ગયો હોય એમ લાગે છે.

સેરિસા તીર્થની ઉત્પત્તિ અને સ્થાપના

પ્રાયઃ કોઈ પણ જૈન તીર્થના ઇતિહાસના ઊંડાણમાં ઊતરીએ અને એતું મૂળ શોધીએ છીએ ત્યારે એ મૂળ સાથે એવી વિસ્મયોત્પાદક ઘટના જની હોય છે કે જે શ્રદ્ધાળુઓના મનમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે અને બુદ્ધિજીવીઓના મનમાં એક જાતનો ખળભળાટ મચાવી મૂકે છે. આ સેરિસા તીર્થના મૂળમાં પણ એક એવી અજબ ઘટનાએ લાગ લગવેલ છે.

સેરિસા તીર્થની ઉત્પત્તિ સંબંધી લાંબાણથી વિવેચન કરતું સં. ૧૫૬૨માં કવિવર શ્રી. લાવણ્યસમયે રચેલું સ્તવન સ્વ. પરમપૂજ્ય શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી. જયન્ત-વિજયજી મહારાજને પ્રાપ્ત થયેલું જે તેમણે ‘જૈન સત્ય-પ્રકાશ’ (ના વર્ષ ૪, ક્રમાંક ૩૯, અંક ૩, પૃ. ૨૧૯)માં પ્રગટ કરાવેલું. તે અમે આખું આ પુસ્તિકાના અંતમાં અર્થ સહિત આપેલું છે. તેમાં આ તીર્થની ઉત્પત્તિ સંબંધી લખે છે કે—

“એ નગર મોટું એક ખોટું,
નહીં જિનપ્રાસાદ એ.”

એક વખત વિદ્યાસાગરનામના કોઈ જૈનાચાર્ય પોતાના પાંચસો શિષ્યો સાથે વિહાર કરતા કરતા અહીં (સિરિસ) પધાર્યા. તેઓ મોટા માંત્રિક હતા. સંઘ સામે કોઈ મોટી આપત્તિ આવી પડે તેને દૂર કરવા માટે જ તેઓ મંત્રનો પ્રયોગ કરતા. એવા કેટલાક મંત્રોની પોથી તેઓ પોતાની પાસે રાખતા હતા. તેમના બે શિષ્યોને એ પોથી જોવાનું કુતૂહલ થયું. તે શિષ્યોએ રાત્રે એકાન્તનો લાભ લઈ એ પોથી ખોટી અને તેમાં રહેલા મંત્રનો પાઠ કરતાં તત્કાળ ભાવન વીરો હાજર થયા. તેમણે કહ્યું કે, ‘અમને શા માટે જોવાવ્યા છે, જે કોઈ કામ હોય તે કહો.’ તે વખતે એલાઓએ કહ્યું કે, ‘આ નગર બહુ મોટું છે પરંતુ અહીં જિનપ્રાસાદ નથી. આ ખામી દૂર કરવા માટે તમે કાંતિપુર (અયોધ્યા) જઈને પરમાત્માનું મંદિર લઈ આવો.’ ભાવન વીરોએ કહ્યું કે, ‘ત્યાં સુધી કુકડાનો અવાજ ન થાય ત્યાં સુધી અમે કાર્ય કરીશું અને કુકડાનો અવાજ થતાં પરોઢિયું થશે કે તરત અમે ચાલ્યા જઈશું.’ એમ કહી તેઓ વેગથી છિપડયા અને કાંતિપુર ગયા. તેઓ રંગમંડપ સહિત આખો જિનપ્રાસાદ આકાશ માર્ગે ઉપાડી લાવી રજા હતા એટલામાં ગુરુમહારાજ જાગી ગયા અને તેમણે ઉપયોગ મૂકીને આ બનવી ઘટના જોઈ. તરત ચક્રેશ્વરી દેવીને યાદ કરી. ચક્રેશ્વરીએ આવીને કહ્યું કે, ‘આ ઠીક નથી થતું. અહીં એટલોનો મોટો ઉપદ્રવ થશે અને ધર્મસ્થાનોનો ‘વંસ થશે’ તેથી ચક્રેશ્વરીએ કપડયા કુકડાનો અવાજ કર્યો અને ભાવન વીરો જિનપ્રાસાદ અને બિંબો એટી સાથે લાવી

રહ્યા હતા તે જમીન ઉપર મૂકીને ચાલતા થયા.

આ પ્રમાણે આ તીર્થની ઉત્પત્તિ થઈ.

કવિવર આગળ લખે છે કે, ઘણી મહેનત કરવા છતાં તે મૂર્તિ પોતાના મૂળ સ્થાનથી જરા પણ ચસકી નહીં તેથી સંઘ અત્યંત ઉદાસ બની ગયો.

કેટલાક દિવસ ગયા પછી ત્યાં કોઈ બીજા ગુરુ (દેવેન્દ્રસૂરિ) આવ્યા. તેમણે અન્ય મંત્રની સાધના કરી તેથી ધરણેન્દ્ર સાક્ષાત્ હાજર થયો અને તે બીજા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા લઈ આવ્યો. કવિવર આગળ લખે છે કે :—

‘ થાપી પ્રતિમા પાસની લોડે એ;

પાસ પાયાલે જાવા ડોલે એ.

ડોલે એ પ્રતિમા નાગપૂજ, નવિ રહું હું તે વિના;

લખ લોક દેખે સહુ પેખે, નામ લોડણુ થાપના;

સો ચ્યણિ દીહે દેખી બીહિ, મંત્રબલી ગુરુ ધિર કરી,

એ નવણુપાણી વિવર જાણી, ખાલ ગયો તવ વિસરી.

અંતર એવડો સેરી સાંકડી;

નયરી કહંતી સેરીસા—કડી.’

ગુરુમહારાજે તે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિની સ્થાપના કરી અને તે વખતે તે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા પાતાલમાં જવા માટે ડોલવા લાગી ‘ હું નાગકુમાર દેવેાની પૂજા વગર અહીં નહીં રહું.’ એમ કહેતી જાણે ડોલતી હોય તેમ લાખો લોકોએ જોઈ. તે માંત્રિક ગુરુએ મંત્રના બળથી તેને સ્થિર કરી દીધી ત્યારથી એનું નામ ‘લોડણુ

‘પાર્શ્વનાથ’ પડી ગયું. તે વખતે અનેક લાકડોએ કરેલા અભિષેકના નક્ષત્રના પાણીનો પ્રવાહ એટલો ઓછો થયો કે તેના ખાળનું બાકોરું નાનકડું પડવાથી તે પાણી ખાળ ઉપર ઘઈને આખી શેરીમાં ફરી વળ્યું. બાર યોજન લાંબી અને નવ યોજન પહોળી એવી તે નગરીની આ પાર્શ્વનાથ ‘ભગવાનના મંદિરવાળી’ શેરી ઘણા માણસોના મુખથી શેરી માંકડી શેરીમાં—કડી (કડી પાસેનું એરિસા) એવા શબ્દો નીકળવા લાગ્યા અને ત્યારથી એ સ્થાનનું નામ ‘શેરિસા’ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું જે આજ સુધી ચાલુ છે.

આ પ્રમાણે શેરીસા નગરમાં નવાંગવૃત્તિકાર શ્રી. અભય-દેવસૂરિ મહારાજની શાખામાં થયેલા શ્રી. ધનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય શ્રી. દેવેન્દ્રસૂરિ મહારાજે બારમી સદીમાં તીર્થની સ્થાપના કરી હતી, તે સંજોગે સં. ૧૩૮૬ માં રચાયેલા ‘વિવિધ-તીર્થકથ’ માં એરિસામાં જિનપ્રતિમાઓ કેવી રીતે આવી તેની ઘટના નીચે પ્રમાણે વર્ણવેલ છે :—

“એરિસા નગરમાં નવાંગવૃત્તિકાર શ્રી. અભયદેવસૂરિજી મહારાજની શાખામાં થયેલા શ્રી. દેવેન્દ્રસૂરિજી ચાર ખિંઓ દિવ્યશક્તિથી આકાશમાંથી લાવ્યા હતા.

તેમણે ધરજેન્દ્ર અને પદ્માવતી આરાધિતાં છે એવાં ઇત્રપાલીય શ્રી. દેવેન્દ્રસૂરિ મહારાજ વિદ્યાર કરતા કરતા એક વખતે શેરિસા નગર પધાર્યા અને ત્યાં ઉત્કટિકાસને કાઉ-રસગ કરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે વારંવાર કાઉરસગ કર-

વાથી શ્રાવકોએ પૂછ્યું કે, “હે ભગવન! આપ આવી રીતે વારંવાર કહિસ્સગ્ગ કેમ કરો છો? આમાં શું વિશેષતા છે?”

સૂરિજીએ કહ્યું કે, “અહીં એક સુંદર પાપાણની ફલહી-પટ્ટશિલા છે. તેમાંથી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા કરાવવાથી તે પ્રતિમા અતિશય પ્રભાવવાળી થશે.”

શ્રાવકોના અનુરોધથી આચાર્યશ્રીએ પદ્માવતી દેવીને આરાધવા અઠ્ઠમનો તપ કર્યો. દેવી હાજર થઈ અને તેણે કહ્યું કે, “સોપારક નગરમાં એક આંધળો શિલ્પી રહે છે. તે આવીને અઠ્ઠમ તપ કરીને પ્રતિમાજી ઘડવાનું કાર્ય શરૂ કરે અને સૂર્યાસ્ત પછીથી લઈને સૂર્યોદય પહેલાં તે પ્રતિમાજીને બનાવે તો તે મહાપ્રભાવિક થશે.” શ્રાવકોએ સોપારક નગરના એ સૂત્રધારને બોલાવવા માણસ મોકલ્યો. સૂત્રધાર આવ્યો અને દેવીના કહેવા પ્રમાણે મૂર્તિ ઘડવા લાગ્યો. ધરણેન્દ્ર સહિત પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા તૈયાર થઈ. પ્રતિમાજી ઘડતાં છાતીમાં એક મસો દેખાવા લાગ્યો. તેની ઉપેક્ષા કરીને સૂત્રધારે બાકીનું કામ ચાલુ રાખ્યું. ફરીથી બધું ઠીક કરતાં મસો દેખાયો. તેને દૂર કરવા તેના ઉપર તેણે ટાંકણો માર્યો તેથી પ્રતિમાજીમાંથી લોહી જેવો પ્રવાહ પહેવા લાગ્યો. સૂરિજીએ આ જોઈને તેને કહ્યું કે, આ તે શું કર્યું? આ મસાથી તો પ્રતિમાજી મહાપ્રભાવિક બનશે તે મસાને અંગૂઠાથી દાબી દઈને લોહી બંધ કર્યું. આ પ્રમાણે આ પ્રતિમાજી તૈયાર થયાં. પછી બીજા પથ્થરો

મંગાવી બીજાં ૨૪ જિનજિંબો તૈયાર કરાવ્યાં. દિવ્યશક્તિથી અયોધ્યાથી ત્રણ મોટાં જિંબો રાત્રિમાં આકાશમાળે મંગાવ્યાં. ચોથું જિંબ લાવતાં રાત્રિ વ્યતીત થઈ ગઈ તેથી એ જિન-જિંબ ધારાસણ ગામના ખેતરમાં સ્થાપિત કર્યું. ચોથું જિંબ ચૌલકચચકવર્તી રાજા કુમારપાલે કરાવીને સ્થાપન કર્યું. આ પ્રમાણે શ્રી. જિનપ્રભસૂરિજી પ્રત્યક્ષ જોયેલી હકીકતનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે, ‘સેરિસામાં મહાપ્રાણાવિક પાર્શ્વનાથ ભગવાન આજે પણ સંઘ દ્વારા પૂજાય છે. મ્લેચ્છો પણ આ તીર્થ ઉપર ઉપદ્રવ કરવાને સમર્થ થતા નથી. આ પ્રતિમાજી જલદીથી બનાવેલ હોવાથી—એક રાત્રિમાં જ તૈયાર કરેલ હોવાથી પ્રતિમાજીનાં અવયવો બરાબર લાવણ્યયુક્ત દેખાતાં નથી. તે ગામના મંદિરમાં આજે પણ આ પ્રતિમા પૂજાય છે.

—વિવિધતીર્થકલ્પ પૃ. ૨૪-૨૫

સં. ૧૩૬૨માં શ્રી કલ્કસૂરિએ રચેલા ‘નાસિનન્દન-જિનોદ્ધારપ્રબન્ધ’માં પાટણનિવાસી શ્રી. દેશલથાહ તથા તેનો પુત્ર શ્રી. સમરસિંહ સંઘ સહિત સેરિસા યાત્રા માટે આવ્યા હતા, તેને લગતું વર્ણન કરેલું છે તે નીચે મુજબ છે.—

“ સંઘપતિ શ્રી. દેશલનો સંઘ નિરંતર પ્રયાણ કરતો કરતો સેરિસા તીર્થ જઈ પહોંચ્યો. અહીં શ્રી. પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા જોઈ બેઠક પર બિરાજમાન છે. આ કલિયુગમાં પણ ધરણેન્દ્ર તેમના ચરણની સેવા કરી રહ્યો છે. પૂર્વે દેવની આરાધી એક શિલ્પીએ આંખે પાટા બાંધીને

માત્ર એક જ રાત્રિમાં આ મૂર્તિને બનાવી હતી. વળી, નાગેન્દ્રગચ્છના અધીશ્વર શ્રીમાન્ દેવેન્દ્રસૂરિ મહારાજે પોતાની મંત્રશક્તિથી સર્વ અશીષ સામગ્રી ગેળવીને તેમની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. તે ઉપરાંત શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિ અન્નેતશિખર પર્વત ઉપરથી પોતાની મંત્રશક્તિ વડે વીશ તીર્થનાયકોની પ્રતિમાઓ લાવ્યા હતા, તેમાનાં ત્રણ જિંઓ કાંતિપુરી (અયોધ્યા)માં રહેલાં છે. તે ત્રણ જિંઓની અહીં તેમણે સ્થાપના કરી તે જ દિવસથી આરંભીને દેવેન્દ્રસૂરિએ ઉત્તમ તીર્થની અહીં સ્થાપના કરી. આ તીર્થ દેવના પ્રભાવને લીધે મનુષ્યોના સર્વ મનોવાંછિત પૂર્ણ કરે છે. સાધુ દેશલે એ તીર્થમાં સ્નાત્રમહાપૂત્ર, મહોત્સવ તથા મહાધ્વજત આદિ સર્વ ધર્મકાર્યો કર્યા અને તેની આરતી ઉતારી હતી. સમર-સિંહે ગવૈયાઓને તથા સ્તુતિપાઠકોને મુવર્ણના અલંકારો અને વસ્ત્રો અર્પણ કર્યા હતાં. તે પછી અઠ્ઠાઈમહોત્સવ કરી દેશલે સંઘ સાથે આગળ પ્રયાણ કર્યું હતું.

સં ૧૫૧૯માં શ્રી. રત્નમંડનગણિએ રચેલ ‘ઉપદેશ-તરંગિણી’માં પણ આ વાતનું આ પ્રમાણે સમર્થન કર્યું છે.—

“તથા સેરીસકતીર્થ દેવચન્દ્રશુલ્કેનારાધિતચક્રેશ્વરીદત્તસર્વકાર્ય-સિદ્ધિકરણત્રિભૂમિમયગુરુચતુર્વિંશતિકાયોઃસર્ગિશ્રોપાર્શ્વનાથાદિપ્રતિમાસુન્દરઃ પ્રાસાદઃ એકરાત્રિમય્યે કૃતઃ તર્તીર્થ કલિકાલેડપિ નિસ્તુલપ્રમાવં દ્રશ્યતે ।”

— ઉપદેશતરંગિણી, પૃ ૫

—દેવચંદ્ર નામના કુલલકે ચક્રેશ્વરી દેવીનું આરાધન કર્યું હતું. તેથી પ્રસન્ન થઈને દેવીએ સર્વકાર્યોની સિદ્ધિનું

વરદાન આપ્યું હતું, જેથી ત્રણ ભૂમિવાણું એક અત્યંત મુંદર જિનાલય એક રાત્રિમાં જ બનાવ્યું હતું. તેમ શ્રી. પાર્શ્વનાથ લગવાન વગેરે ચોવીશે જિનેશ્વરોની કાર્યોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેલી પ્રતિમાઓને સ્થાપન કરી હતી. કલિકાલમાં પણ આ તીર્થનો મહિમા અનુપમ દેખાય છે,

‘ઉપદેશસાર-સટીક’માં તીર્થ સંબંધી નિર્નલિખિત ઉલ્લેખ મળે છે, જે ઉપરની વાત ને જ પુષ્ટિ આપનારો છે.

“ તથા સેરીસક્તીયં દેવેન્દ્રકુલેનારાધિતચક્રેશ્વરીદ્વત્તવરકાર્યસિદ્ધિ-
કરણપ્રસાદાત્ ત્રિમૂમિમયપ્રૌઢચતુર્વિંશતિકાર્યોત્સર્ગિશ્રીપાર્શ્વાદિપ્રતિમા-
સુન્દરઃ પ્રાસાદઃ પ્દકરાત્રિમયે દક્ષિણદેશમધ્યાગતજૈનકાન્તિતઃ આનીય
કૃતઃ તત્તીયં કલિકાલેઽપિ મહામહિમગેહં સર્વોપદ્રવહરં ચ દશ્યતે ।

—ઉપદેશસાર-સટીક, પૃ૦ ૩૧

—દેવેન્દ્ર નામના સાધુએ ચક્રેશ્વરી ‘દેવીતું’ આરાધન કર્યું તેથી તે દેવીએ પ્રસન્ન થઈને ઉત્તમ કાર્યોની સિદ્ધિનું વરદાન આપ્યું. તેના પ્રભાવથી તેમણે ત્રણ ભૂમિવાણું એક અત્યંત મુંદર જિનાલય એક રાત્રિમાં જ બનાવ્યું અને પાર્શ્વનાથ વગેરે ચોવીશે તીર્થકરોની કાર્યોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેલી પ્રતિમાઓને દક્ષિણ દેશમાં રહેલા જૈન કાન્તિપુરથી લાવીને આ સેરિયા તીર્થની સ્થાપના કરી હતી. આ સેરિયા તીર્થ આ કલિકાલમાં પણ અતુલ પ્રભાવવાળું છે સર્વ ઉપદ્રવોને હરણ કરનારું છે.

ચૌદમી શતાબ્દીમાં થયેલા શ્રી. જિનપ્રભસૂરિએ રચેલા ‘તીર્થયાત્રાસ્તોત્ર’માં લખ્યું છે કે—

“સેરિસયપુરતિલયં પાસજિનમણેયત્રિવપરિયરિયં ।”

—સેરિસા નગરના તિલક સમાન શ્રી. પાર્શ્વનાથ લગવાન અનેક બિંબોથી યુક્ત છે.

તે જ પ્રમાણે ચૌદમા સૈકામાં થયેલા શ્રી. વિનયપ્રભ ઉપાધ્યાય પોતાના ‘તીર્થયાત્રાસ્તવન’માં નજરે લેયેલી હકીકતનું વર્ણન કરતાં લખે છે —

“લોહણુ ઇ પાસુ પળમેસુ, સેરીસે પહો સિદ્ધિકરો ।”

સેરિસામાં રહેલા શ્રી. લોહણુ પાર્શ્વનાથને હું પ્રણામ કરું છું. હે પાર્શ્વનાથ ! તમે સિદ્ધિ કરનારા થાઓ.

—‘જૈન સત્યપ્રકાશ’ વર્ષ ૧૭, અંક ૧, ક્રમાંક ૧૦૩

૧૫મી શતાબ્દીમાં થયેલા શ્રી. મુનિપ્રભસૂરિએ રચેલી ‘અષ્ટોત્તરી તીર્થમાળા’માં નીચેના ઉલ્લેખ મળે છે —

‘સંલેસરિ સેરિસે લોહણુ ।’

ચૌદમી શતાબ્દીમાં થયેલ શ્રી. જિનતિલકસૂરિએ ‘તીર્થમાળા’માં મૂળનાયકનું વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે—

‘સેરીસે પાસ છે ડહુકાય ।’

સેરિસામાં શ્રી પાર્શ્વનાથ લગવાનની પ્રતિમા ઊર્ધ્વકાય-લઘ્ય શરીરવાળી શોભે છે.

શ્રી. જિનહર્ષગણિ ‘શ્રીવસ્તુપાલયચિત્ર’ના સાતમા સર્ગમાં લખે છે કે—

‘તતો વર્જન્ પ્રજાતઙ્કં પ્રતિહર્તાં સર્તાં મંતઃ ।

‘ત્રેયોઽર્થી ત્રેયંસાં મૂલં સગ્રીપાર્શ્વજિનેશ્વરમ ॥૨૬॥

સાક્ષાન્નાગેન્દ્રસંસેજ્યં સેવકામીષ્ટદાયકમ્ ।

પુરં સેરીસકં પ્રાપ્ય પુપૂજં પ્રૌઢપૂજયા ॥૨૭॥

‘સદૈત્યે કાશ્ચને કુર્મં ન્યવાન્મન્ત્રી કૃતોત્સવમ્ ।

ચતુષ્કિકાચતુષ્કં ચ ધર્મશાલાં પુનઃ મન્ત્રી ॥૨૮॥

વ્યથાત્ તત્ર જિનાઘોશપૂજાર્યે વાટિકાં નવામ્ ।

વાપીપ્રવાયુતં સત્રાંગારં ચ વિદંતે સુધોઃ ॥૨૯॥

ધર્માર્થં તત્ર નિર્માય દ્રમ્મલક્ષ્મ્યયં પુમ્ ।’

ત્યાર પછી વસ્તુપાલ આગળ ચાલતાં ચાલતાં સેરિસક-
પુર (સેરીસા-મહાતીર્થ)માં આવ્યા. આક્ષાત્ર નાગેન્દ્રથી
સેવ્યમાન અને સેવકોને અલીષ્ટ આપનાર એવા પાર્શ્વનાથ
પ્રભુની પ્રૌઢ સામગ્રી સહિત પૂજા કરી. વસ્તુપાલ મંત્રીએ
તે ચૈત્ય ઉપર ઉત્સવપૂર્વક સુવર્ણકુંભ સ્થાપન કર્યો તેમજ
ચાર ઘોડીઓ અને ધર્મશાલા કરાવી વળી, જિનપૂજા
નિમિત્તે સુત્ર મંત્રીએ વાવડી સહિત સુંદર વાટિકા આપી.
પરજી સુક્ત દાનશાળા પણ જોવાની અને ત્યાં ધર્મની
પ્રત્યાવના નિમિત્તે એક લાખ દ્રમ્મનો વ્યય કર્યો.

પંદરમી ચતાબ્દીમાં રચાયેલી એક ‘તીર્થમાળા’માં
સેરિસાને શાશ્વતા તીર્થ તરીકે વર્ણવેલ છે.

‘સંકલેસરિ સેરિસે તારણિ પંચાસરિ ચારુપી આરાસણી ॥’

—પ્રાચીન જૈન તીર્થમાળા ભાગ ૧, પૃ. ૧૪૪, કડી ૨૦

પ્રકા. યથોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા

‘વસ્તુપાલ મંત્રીએ વિ. સં. ૧૨૮૫ (૮૧) સેરિસામાં નેમનાથ અને મહાવીરના બે ગોખલાઓ કરાવ્યા હતા.’

આજ વાત શ્રી. જિનહર્ષગણિએ ‘શ્રીવસ્તુપાલ-ચરિત્ર’માં નીચે પ્રમાણે લખી છે—

‘સેરીસાપાર્શ્વમવને સ્વત્તકે નેમિ-વીરયોઃ ।

મલ્લદેવ-પૂર્ણસિંહપુણ્યાયાયમકારયત્ ॥૬૫૯॥

—વસ્તુપાલચરિત્ર, પ્રસ્તાવ ૮, પૃ. ૧૩૪

પોતાના ભાઈ મલ્લદેવ તથા મલ્લદેવના પુત્ર પૂર્ણ-સિંહના કલ્યાણ માટે શ્રી. નેમનાથ ભ. તથા શ્રી. મહાવીર ભ. ના બે ગોખલા કરાવ્યા હતા.

‘પુરાતનપ્રબન્ધસંગ્રહ’માં પણ સેરિસા તીર્થનો ઉલ્લેખ આવે છે:—

‘અથ શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિભિઃ શ્રીસેરીસકે તીર્થે નિર્મિતે કાન્તિતઃ આકૃષ્ટિ-વિઘયા મહાધિમ્વાનિ સમાનીતાનિ । મનસિ ઇતિ ચિન્તા જાતા—શ્રીપત્તનં સેરીસકં ચ એકમેવ વિધાસ્યામિ । અત્રાન્તરે ગાજળપતિવૃપતે-રુપરિ કટકં વિધાય શ્રીકુમારપાલદેવઃ શ્રીપ્રભુભિઃ સહ તત્રાગતઃ ।’

—પુરાતનપ્રબન્ધસંગ્રહ, પૃ. ૪૭

‘કેચિદાચાર્યાઃ અતીતવિદ્વાંસઃ કર્મયોગાત્ કુષ્ટિનો જાતાઃ । તત

ઔપયોપચારૈરપિ રોગમનિવર્તમાનં વૌહ્ય શ્રીસેરીપ્તકે યાત્રાયાં યાત્વા
દેવામે ત્રિવિધાહારપ્રત્યાહ્યાનં વિધાયોપવિષ્ટા ।’

—પુરાતનપ્રવચસંપ્રદ, પૃ૦ ૧૧૪

વળી, સં૦ ૧૭૪૬માં રચાયેલી ‘તીર્થમાળા’માં
લખ્યું છે કે:—

‘સેરીપ્તે લોહણ નિનપાસ, સંખીમરી પૂરિ આસ;
લૈનકાંતિથી આણી દેવ, મંત્રજલો ચેલાની સેવ.’

—તીર્થમાળા ભાગ ૧ પૃ. ૧૨૫, કડી ૧૫૮

તેમજ સં૦ ૧૭૭૫માં રચાયેલી એક ‘તીર્થમાળા’માં
લખ્યું છે કે:—

‘ભવિયણુકે ભવિયણુ સેરિસે સામલો.’

—જયસાગર કૃત તીર્થમાળા, જૂઓ ‘લૈન સત્યપ્રકાશ’

વર્ષ ૨૨, અંક ૮, ક્રમાંક ૨૬૦

તેમજ—

‘ધૃતલ્લોલ સંખેસરુ એમ, સેરિસર્ધ સરિઆ ઠાજ.’

—૧૭મી સદીની અપ્રગટ ‘તીર્થમાળા’

લક્ષ્મીકુલના શિષ્ય શ્રીજયકુલ કૃત,

જૂઓ લૈન સત્યપ્રકાશ વર્ષ ૮, અંક

૬-૭, ક્રમાંક ૬૦-૬૧, પૃ૦ ૧૬૧, કડી ૮૭

‘લૈન ગુર્જર ઠવિઓ’ બા. ૩, ખંડ ૧, પૃ. ૮૭૩

ઉપર નિં ૨૦ ૧૭૦૦ની આસપાસ થયેલા ઉપાં ૩૦ શ્રી. સમય.

મુંદરગણિ આ તીર્થ વિષે લખે છે કે—

‘સમયસુંદર કહઈ જિમ વિસ્તરઈ,
 સેરિસામંડન પાર્શ્વનાથ ભગવાન,
 સકલ મૂરતિ સેરિસઈ, પોષ દશમિ,
 પારસનાથ ભટ્ટેવઉ દેવ, નામી દેહરઉ દીમઈ. ૧

પ્રતિમા લોડતિ બઈ, પાતાલઈ ધરણિ આઉ ધિરઈ સીસઈ,
 ભાવ ભગતી ભગવંતની કરતાં, હરખ ઘણઈ હીયડઈ હીસઈ,
 પટણી પારિખ સૂરજ સંઘસું, બાત્રા કરી ભલી સુજગીસઈ,
 સમયસુંદર કહઈ સાચઉ, મઈ બહુયઉ વીતરાગ વીસા વીસે.’

મહામંત્રી વસ્તુપાલે આ તીર્થને મહાતીર્થની ઉપમા આપી છે તે માટે જુઓ ‘શિલાલેખ સંગ્રહ—આળુ ભાં ૨’ વસ્તુપાલ-તેજપાલના જિનાલયની મોટી પ્રશસ્તિ.

પ્રથમ જણાવેલું પ્રાચીન જૈનમંદિર જે ખંડિયેરરૂપે પડ્યું હતું અને તેમાં જે પથ્થરના ઢગલાઓ પડ્યા હતા તેમાંથી સફેદ આરસના પરિકરની ગાદીના બે ટુકડાઓ મળી આવ્યા હતા. તેનો આગળનો ત્રીજો ટુકડો મળી શક્યો નથી. પરંતુ તે ટુકડામાં આ પ્રમાણે લેખ વંચાય છે:—

“.....૫ વર્ષે ફાગુણવદિ ૨ રવૌ શ્રીમત્પત્તનવાસ્તવ્યપ્રાગ્વા-
 ટાન્વયપ્રસૂત ઠ૦ શ્રીસોમતનુજ ઠ૦ શ્રીઆશરાજનંદ-(૨).....
 ક્ષિસંમૂતામ્યાં સંવ્રપતિ મહં૦ શ્રીવસ્તુપાલ મહં૦ શ્રીતેજપાલામ્યાં નિજા-
 પ્રજબન્ધો: મહં૦ શ્રીમાલદેવસ્ય શ્રેયોઽર્થ શ્રીમાલદેવસુત ઠ૦ પુનર્સિંહસ્ય
 (૩)....પાર્શ્વનાથમહાતર્થે શ્રીનેમિનાથજિનર્વિવમિદં કારિતં ॥ પ્રતિષ્ઠિતં
 શ્રીનાગેન્દ્રગચ્છે મદ્યારકશ્રીવિજયસેન....”

—મહામંત્રી વસ્તુભાવ તેજંપાલે પેતાના ભાઈ માલદેવ અને તેના પુત્ર પુનઃસિંહના શ્રેય માટે સેરિસા મહાતીર્થના ધી. પાર્શ્વનાથ ચૈત્યમાં શ્રીનેમિનાથ ભં નું બિંબ ભરાવી પદરાબ્ધુને તેની પ્રતિષ્ઠા નાગેન્દ્રગચ્છના શ્રી. વિજયસેન-સૂરિએ કરી.

આ સંં ૧૨૮૫ હોવો ભેઈ એ. કેમકે લેખમાં માત્ર (૫) પાંચનો આંકડો જ વંચાય છે.

સેરિસાના જિનાલયની વિં સંં ૧૪૨૦ના લેખવાળી પદ્માવતીની મૂર્તિ નરોડા ગામમાં વિદ્યમાન છે, જે વિં સંં ૧૪૨૦ પછીના દોઢ વિશ્લેષ સમયે ત્યાં લઈ જવામાં આવી હશે. સદ્ભાગ્યે અહીં ભંડારેલી કેટલીક મૂર્તિઓ મળી આવી છે.

અમદાવાદમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ મૂળનાયકવાળા ગભારામાંની પ્રતિમા ઉપરનો લેખ (લેખાંક: નં. ૯૧૫)

સં. ૧૫૪૩ વૈશાખ સુદિ ૯ મોમે બ્રાહ્મણગણે શોમાલ સાં મં. હાંગ માં વાદ સુત સહિસા માં રૂપિગિસુત મૂળકેન માતૃ-પિતૃશ્રેયોર્ધ્વ શ્રીમુમતિનાથદિવં કાં પ્રં શ્રીવિનયસૂરિપદે શ્રીબુદ્ધિસાગર-સૂરિભિઃ સેરોસામામે ।

—જેનપાતુપ્રતિમાટેલસંપ્રદ માં ૧, પૃ. ૧૬૬

સેરિસાની વર્તમાન પરિસ્થિતિ

આજે જે નવું મંદિર અહીં બિંબું છે તેની સામેના પેદાનમાં પ્રાચીન જિનાલય ખંડેરરૂપે પડ્યું હતું. જિના-

લંચનો ઘણો ભાગ ધરાશાયી હતો. માત્ર દિવાલનો થોડો ભાગ ઊભો હતો. તેમાં પથ્થરના ઢગલાઓ પડ્યા હતા. તેમાં કેટલોક મૂર્તિઓ પણ દટાઈ ગયેલી હતી. વિં સં ૧૯૫૫માં આ તરફ જૈનોનું ધ્યાન જોવાયું. તેમાંથી બધી મૂર્તિઓ કઢાવી એક રખારીનું મકાન વેચાતું લઈને તેમાં એ બધી મૂર્તિઓ પધરાવવામાં આવી. એ બધી મૂર્તિઓમાં એક ખંડિત મૂર્તિ ૪ ફીટ પહોળી, ૩૫ ફીટ ઊંચી અને કુણાસહિત ૫ ફીટ ઊંચી હતી, શ્યામ રંગના જે કાઉસ્સગિયા હતા. તે સિવાય પદ્માવતી દેવીની પણ એક મોટી મૂર્તિ હતી. એક આરસની આદીશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ હતી. તે સિવાય પરિકરણની પાપાણની મૂર્તિ હતી. ઉપરની કોઈ પણ મૂર્તિ ઉપર લેખ દેખાતો નથી. તે સિવાય કેટલોક ખંડિત મૂર્તિઓ હતી તે જમીનમાં પધરાવી દેવામાં આવી હતી. એક આચાર્ય ભગવાંતની મૂર્તિ છે, તેમના મસ્તક ઉપર ભગવાનની મૂર્તિ છે. મૂર્તિ ઉપર ઊંડા અક્ષરોનો લેખ છે પરંતુ તેમાંથી એક નાનકડો ટુકડો ખરી પડવાથી આચાર્ય-મહારાજનું નામ જણાતું નથી. આ મૂર્તિઓ જ્યાંથી નીકળી તે ખંડેર ઘણું વિશાળ હતું. તે જૈનમંદિર હોવાની ખાતરી આપતાં કેટલાંક ગ્રિહો સ્પષ્ટ દ્રષ્ટિગોચર થતાં હતાં. ગભારાનું સિંહદ્વાર અને એક પાર્શ્વનાથ ભગવાનની વિશાળ મૂર્તિ કે જે કાઉસ્સગ ધ્યાને ઊભેલી હતી, જેની કુણા તથા પગના પંજા વગેરે દેખાતું હતું અને તેનો પથ્થર શ્યામ વર્ણનો હતો. એ મૂર્તિ કોઈ વિધર્મીએ ખંડિત કરેલી હોય એમ લાગતું હતું.

ઉપર્યુક્ત મૂર્તિઓ સિવાય જૂની ધર્મશાળા પાસેના એક ખાડામાંથી લે દ્રણાવાળી શ્રી. પાર્શ્વનાથ લાંબી વિશાલ-કાય મૂર્તિ નીકળી હતી. તે મૂર્તિને લોકો વર્ષો મુધી 'જેઠા' તરીકે પૂજતા હતા અને બાધા-આખડી રાખતા હતા.

આદીશ્વર લાંબી મૂર્તિની ઠાણી નીચે ટેકો હોવાથી કેટલાક સંપ્રતિ રાજની ભરાવેલી હોય એમ માને છે. પરંતુ આ માન્યતા બરાબર નથી, કારણ કે ઘણા ગામોમાં ચૌદમી કે પંદરમી શતાબ્દીની મૂર્તિઓને ટેકો હોવાનું જણાય છે.

આ ખંડેરમાં કોરણીવાળા પથ્થરો, કુંલીઓ, થાંભલા વગેરે નીકળ્યું છે તે અહીં એક તરફ મૂડી રાખવામાં આવ્યું છે. વળી, બીજા સમયે ખોદતાં લે મળી આવ્યું છે તેમાં પથ્થરની ૧૫-૧૬ મૂર્તિઓ, આરસની ખંડિત ૨ મૂર્તિઓ, તથા આરસના મોટા માનવાકૃતિ કાઉન્સિલિંગ, જેમાં બન્ને પડખે ૨૪ જિનપ્રતિમાઓ કંડારેલી છે, અને એ કાઉન્સિલિંગ નીચે લેખ છે પણ તદ્દન ઘસાઈ ગયો છે, જે બારમી-તેરમી શતાબ્દીનો હોય એમ લાગે છે.

નીકળી આવેલી આ મૂર્તિઓમાંથી પાંચ મૂર્તિઓને શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈએ લેખ કરાવ્યો હતો અને સં. ૧૯૮૮ના મહા સુદિ ૬ ને દિવસે તે મૂર્તિઓને મંદિરમાં પરાણાદાખલ પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો હતો.

આજે અહીં વિશાળ ઘેરાવામાં આવેલું અમદાવાદ-નિવાસી ૨૧૦ થોડા આરાભાઈ ડાંગ્રાભાઈના પુણ્ય પ્રતીક સ્તુતિ વિશાળ જિનાલય હોયું છે. મૂળગભારો જોષપુરી લાલ

પથથરનો અને રંગમંડપ મકરાણાના પથથરથી બનાવેલો છે. તેની આસપાસ ચારે તરફ ધર્મશાળા બનાવીને કંપાઉંડ વાળી લીધું છે. જિનાલયની બાંધણી એકંદર શાસ્ત્રીય પદ્ધતિ અનુસાર છે.

સં ૨૦૦૨ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ના રોજ મોટા ઉત્સવ પૂર્વક શ્રીમાન્ દાદાગુરુ શ્રી. વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજના લઘુ ગુરુબ્રાતા આચાર્ય શ્રી. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મંના હસ્તક શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી તરફથી આ જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે.

પરિશિષ્ટ પાઠ્ય

શ્રી. સેરિસા તીર્થનું સ્તવન

સ્વામિ સોહાકાર શ્રીસેરીસ એ,
પાસણુ જિણેસર લોહણ કીસ એ;

દીસએ લોહણ પાસ પરગટ પુહવિ પરતો પૂર એ,
સેવતાં સંપતિ સુકવિ જંપતિ સખલ સંકટ ચૂર એ !
એ અચલ મૂરતિ સકલ સૂરતિ આદિ કોઈ ન લાણુ એ,
ઈમ મુણીય વાણી હૃદય આણી સદગુરુ એમ વખાણુ એ ॥૧॥

વિદ્યાસાગર કોઈ ગુરુ આવીયા,
પંચ સયાં સુ વડિ^૧ વિશ્રામિયા;

વિશ્રામિયાં વડિ જૈન-કાંતિયકી^૨ સદગુરુ પોહય એ,
તસ દોઈ ચેલા પુણ્યવેલા મિલિય મનિ આલોચ એ
ગુરુરાજ પોથી ખિણુ અનેથી^૩ ન મુંકિં કારણુ કિસ્થું ?
ઈક વાર આપણુ જોઈસ્થું એ ઈસ્થું કૌતુક મનિ વસ્થું ॥૨॥

૧. વડ નીચે. ૨. જૈનકાંતિ એટલે ધણું કરીને અયોધ્યાનગરી.
૩. રેદી.

અવસરિ એણિં ગુરુ બાહિર ગયા,
પુસ્તક છોડી દોઈ ચેલા રહ્યા;

દોઈ રહ્યા ચેલા છોડી પુસ્તક હસ્તિ આવે હરખ એ,
છોડતાં છાંને પ્રથમ પાનેં મંત્ર નયાણે નિરખ એ;
બાવન્ન વીર તાણું આકર્ષણે સોઈ મંત્ર હૃદય ધર્યો,
બાંધિયો પુસ્તક વેગિ લેઈ કરિ ગુરુનો ભય હિયકે ધર્યો ॥૩૭॥

આબ્યા સદ્ગુરુ આવજ્યક કરે,
પોરિસી પુકતી નિદ્રા અણુસરે;

અનુસરે નિદ્રા સુગુરુ વેલા દોઈ ચેલા તવ મળ્યા,
જઈ રહ્યા પાસે મનિ વિમાસે મંત્ર ફેલવિઈ કલા;
એક રહ્યો સાધક એક આરાધક મંત્ર જાપ જગાવીયા,
ઝલહલેં તેજે હૃદય હેજેં વીર બાવન આવીયા ॥૪૦॥

બોલે બાવન વીર વિગ્રહણા,
કહો કુણિ કારણિ અમ સમર્યા ઘણા;

કુણુ કાજિ સમર્યા કહો ચેલા વીર બોલ્યા ઈસ્યું,
નહિ કાજ ચેલા ચિંતવે હવે કસ્યો ઉત્તર આપસ્યું;
એ નગર મોટું એક જોટું નહીં જિનપ્રાસાદ એ,
તુમેં જઈને કાંતિયત્રી લ્યાવો પરિકરો પરમાદ એ ॥૪૧॥

જાં નહિ વાસેં કલિજગિ કુકડા,^૪
કાજ કરેસ્યું પછે નહિ હુકડા;

૪. કુકડા નહીં જોલે ત્યાં સુધી અમે કામ કરીશું. પ્રાતઃકાલમાં
કુકડા બોલશે એટલે અમે ચાલ્યા જઈશું.

નહિ દુકડા ઇમ કહી ચાડ્યા વેગે વીર ચલાવિયા,
પ્રાસાદ પ્રતિમા રંગમંડપ ધંભ ઘિર લેઈ આવિયા;
વડ સિરખ વિહાયગ બાહિર બેઠાં ઇસી મોટી માંડણી,
સાતમી ભૂમિ ભમ હૂઈ ભગિયા ગુરુ ગછધણી ॥૬॥

ગયણિ વહતા દીસે ધંભલા
મૂરતિ મોટી મંડપ અતિભલા;

અતિભલા મંડપ અને મુરતિ રચણિ જવ દીકી ધણી,
મની ઝંઝ પેકી ઘયા બેઠા નયણે નાકી નિદ્રકી;
એ જઈ ને કાંતીધકી લાગ્યા વીર જિનપ્રાસાદ એ,
જિંધ્યા ન ચેલા રહ્યા પેલા ઉપનો વિપવાદ એ ॥૭॥

સહગુરુ સમરી ચતુર ચક્ષેસરી.
પરંગટ પુરતી તવ પરમેસરી;

પરમેશ્વરી તવ પ્રગટ આવી ગુરુ સુણાવી વાતડી,
પ્રાસાદ કરતા વીર વારો હજી છે બહુ રાતડી;
એ મૂઠ ચેલા મનિ ન બાણે હુંસ્યે મ્હેચ મહાકુલી,
તિણિ ધર્મ યાનિક હુંસે થોડાં દેવ તુમ કહીઈ વલીનાટા

તામ ચક્ષેસરી કુકડા કારિમા,
વાર્યા વેગે પ્રહ ઉગતા સમા;

પ્રહ સમે ઉગતે જિસ્યા વાસે તિસ્યા વાસ્યા કુકડા,
તે સુણીય સાદ સોહામણા તબ વીર ન રહ્યા દુકડા;

૫. વડલાની ટોચથી પણ જિંમી એવી મોટી માંડણી ૬. ચક્ષે-
શ્વરી દેવીએ સવારમાં કુકડા બોલે છે તેવા કુકડાનો અવાજ કરાવ્યો.

એક હાથિ^૭ખિંબ છોડી થંભ માનિ મહિયલિ^૮ મેલિયા,
ખાવન વીરે વચન પાટ્યાં મુણે મુણે સાહેલિયાં ॥૯॥

વિણુ ગુરુ વચને વીરજ સાધિયા,

વડ ઉંચે કરી ચેલા બાંધિયા;

બાંધિયાચેલા કહે ચંદ્રસરિ ગુરુ અધિક તુમે કાંધયા ?

હું દેવી કોપી લાજ લોપી છૂટચો હવે કિમ ગૃહ્યા ?

ગુરુ પાય ખામેં સીસ નામે દોઈ કર તવ ભેડિયા,

ગુરુ દયા આણિ દેવ જાણી દોય ચેલા છોડિયા ॥૧૦॥

મૂરતિ મૂલગીતિ^૯ તિહાં ચાલે નહીં,

સોવન મૂરતિ તિહાં ચાલે નહીં;

ચાલે નહીં વલિ મૂલનાયક સંઘ મહુ વિમાસ^{૧૦}એ,

દિન કેતલે ગુરુ અવર આબ્યા અવર મંત્ર ઉપાસએ;

લલિં લાવિ લરિઓ ધ્યાન ધરિઓ ધરણપતિ ધરી આવિઓ,

આદેસ પામી સીસ નામી પાસ પ્રતિમા લાવિઓ ॥૧૧॥

થાપી પ્રતિમા પાસની^{૧૧}લોડેં એ,

પાસ પાયાલે જાવા ડોલેં એ;

ડોલે એ પ્રતિમા નાગપૂજ^{૧૨}નવિ રહું હું તે વિના,

લખ લોક દેખેં સહુ પેખેં નામ લોડણ થાપના;

સોરયણિ દીહિં^{૧૩}દેખી ખીહિં મંત્રબલિં ગુરુ થિર કરી,

એ નવણ પાણી વિવર જાણી ખાલ ગયો તવ વીસરી. ॥૧૨॥

અંતર એવડો સેરી સાંકડી,

નયરી કહંતી સેરીસાં કડી;

૭. એક સાથે. ૮. જમીન ઉપર. ૯. જરા પણ-સમૂળગી. ૧૦. ચિંતામાં પડ્યો. ૧૧. ખૂલે છે. ૧૨. નાગકુમાર દેવાની પૂજા. ૧૩. દિવસે.

સાંકડી સેરી તવ વહંતી નયર નવ જોયણુ બારહુ, ૧૪
 એ વાસનું ૧૫ મંડાણુ મોટું વણુંમાં તે સી કહું;
 ઈમ કાલ ભાવે નગર ઘડિયાં પુઠવી ખોટી ઈસી પડી,
 એવડો અંતર એહ પટંતર જુઓ સેરિયાં કડી ॥૧૩॥
 પોતી (પિળી) પ્રતિમા આર સોહામણી,
 લોહણુ મૂરતિ અતિ રલિયામણી;
 રલિયામણિ પ્રભુ પાસ પ્રતિમા દેખતાં મન ઉલ્હસે,
 એ સ(ભ)મતી ભમતાં જોઈતાં મુઝ હરખ ભરિ હિયડું હસે;
 તું વિશ્વનાયક મુગતિદાયક ધ્યાન તુઝ લીણો ૧૬ રહું,
 હું મૂઢ મૂરખ માનવી ગુણ પાર તોરા કિમ લહું ? ॥૧૪॥
 પોસ કંઠ્યાણુ દસમી દિહાડે ૧૭એ
 મહિમા મહિયલિ પાસ દિખાડે એ;
 દિખાડે એ પ્રભુ પાસ પ્રતિમા સંઘ આવે ઉલટયા,
 ધ્વજ પૂજ મંગલ આરતી તેણે પાપ પૂર સવે ઘટયા;

૧૪. કવિ કહે છે—લોહતી, મૂઢતી મૂર્તિને મંત્રગચ્છી ગુરુ
 મહારાજે સ્થિર કરી. તે વખતે અનેક માણસોએ પૂજ કરવા માટે
 કરેલા સ્નાનનું પાણી ખાજને નાનકડું સમજીને તેને ભૂલી જઈ (પાણી
 ઘણું હોવાથી) આખી શેરીમાં ફેલાઈ ગયું. તે નગરી (કવિના કહેવા
 પ્રમાણે) બાર યોજન લાંબી નવ યોજન પહોળી હતી અને શ્રી. પાર્શ્વ-
 નાથ પ્રભુના મંદિરવાળા શેરી સાંકડી હતી. ઘણા માણસોના મુખથી
 શેરી સાંકડી એવા શબ્દો નીકળવાથી એ સ્થાનનું નામ 'શેરીસા'
 પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું, જે આજ સુધી ચાલુ છે. ૧૫. શ્રી. પાર્શ્વનાથ પ્રભુના
 મંદિરવાળા વાસ-મહોદયો-શેરી બહુ મોટી છે, તેનું વણુંન કવિ કહે
 છે કે, હું શી રીતે કરી શકું ? ૧૬. ત-મય-તત્પર. ૧૭. પોપ વદિ ૧૦
 -જન્મ કંઠ્યાણુકે દિવસે અધિષ્ઠાપક દેવો લોકોને આ મૂર્તિનો મહિમા-
 ચમત્કાર દેખાડે છે.

સંવત પત્રર ખાસઠે પ્રાસાદ સેરિસા તણી,
લાવણ્યસમય સો આદિ^{૧૮} જોલે નમો જિન ત્રિભુવન ધણી ॥૧૫॥
સેરિસા પાર્શ્વનાથ જિનસ્તવનં સમાપ્તમ્

નોંધ:—

શ્રીમાન્ જિનપ્રભસૂરિજીએ “વિવિધતીર્થકલ્પ” નામનો અંથ વિં સં ૧૩૪૫માં શરૂ કરીને સં ૧૩૮૯ લગભગમાં પૂર્ણ કરેલ છે. આ તીર્થકલ્પમાં ‘શ્રીઅયોધ્યાનો કલ્પ’ આપેલો છે, તેની અંદર ‘સેરીસા’ તીર્થનું થોડું વર્ણન આપેલું છે. ‘સેરીસા’ તીર્થની ઉત્પત્તિ આ સ્તવનમાં આવેલી છે તેના કરતાં જૂદી જ રીતે તેમાં વર્ણન કર્યું છે.

‘તીર્થકલ્પ’માં ‘સેરીસા’ના ‘શ્રી. લોઢણ પાર્શ્વનાથ’ પ્રભુની મૂર્તિની ઉત્પત્તિ છત્રાવલીગચ્છીય શ્રીમાન્ દેવેન્દ્રસૂરિજી મહારાજના નિમિત્તથી બતાવેલી છે. આ મૂર્તિ સિવાયની બીજી ત્રણ મૂર્તિઓ તેઓ પોતાની વિદ્યાશક્તિથી જ્ઞેનકાંતિથી સેરીસા લાવ્યા. ચોથી મૂર્તિ પ્રાતઃકાલ થઈ જવાથી રસ્તામાં ધારાસેન ગામના ખેતરમાં મૂકી દેવી પડી. ‘સેરીસા’ના ચૌમુખજીના મંદિરમાં તે ખાલો રહેલી જગ્યાએ ચૌલુક્ય મહારાજ કુમારપાલે સુવર્ણની પાર્શ્વ પ્રભુની એક નવી મૂર્તિ કરાવીને પધરાવી વગેરે ઉલ્લેખ ‘તીર્થકલ્પ’માં છે. પરંતુ ઉક્ત મૂલનાયકજીની મૂર્તિનું ‘લોઢણ પાર્શ્વનાથ’ અને તે ગામનું ‘સેરીસા’ નામ શાથી પડ્યું? એ હકીકત ‘તીર્થકલ્પ’માં નથી, જે આ સ્તવનમાં છે.

૧૮ કવિ લાવણ્યસમયે સેરિસાના શ્રી. પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંદિરની ઉત્પત્તિ વિં સં ૧૫૬૨માં આ રીતે કહી.

શ્રી. સેરિસા તીર્થના સ્તવનનો ભાવાર્થ—

શ્રી. સેરિસાનગરમાં શ્રી. લોહણ પાર્શ્વનાથસ્વામી શોભે છે. તે લોહણ પાર્શ્વનાથ પ્રગટપ્રભાવી છે અને સંસારમાં એમણે ઘણાંઓને પરચા બતાવ્યા છે. આ સ્તવનના કર્તા શ્રી. લાવણ્યસમય કહે છે કે, એમની સેવા કરવાથી બધા પ્રકારની સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને સદૃશ સંકટોના ચૂરા થાય છે. એ મૂર્તિ અચલ છે, સુંદર છે અને એની આદિ એટલે ઉત્પત્તિ કોઈ બાણતું નથી. એવા પ્રકારની વાળી સદૃશુરુ પાસેથી સાંભળીને હૃદયમાં સ્થાપન કરી છે તે વિષે કહું છું.

વિદ્યાસાગર નામના કોઈ સદૃશુરુ પાંચસો શિષ્યો સાથે જૈન-કાંતિપુરથી અહીં આવ્યા અને એક વડના ઝાડ નીચે આશ્રય લીધો. એક વખત તેમના બે ચેલા આપસમાં મળીને વિચાર કરવા લાગ્યા કે ગુરુમહારાજ પોથી પોતાની પાસેથી એક ક્ષણ વાર પણ અળગી મૂકતા નથી તો એમાં કંઈ કારણ હોવું જોઈએ.

એક વખત ગુરુમહારાજ બહાર ગયા ત્યારે તે અવસર બાળી બંને ચેલાએ તે પોથી ઉપાડી અને ખોલી. તેમાંથી પુસ્તક કાઢ્યું. એ જોઈ એમને ઘણો હર્ષ થયો. પછી એકાન્તમાં પહેલું પાનું જોયું તો તે પાના ઉપર એક મંત્ર વાંચવામાં આવ્યો. તેમાં બાવન વીરોને આકર્ષણ કરવાની શક્તિ જોઈ મંત્રને બરાબર હૃદયમાં ધારણ કર્યો. ગુરુના આવવાની ખીકે તે પુસ્તક પાછું પોથીમાં જલદી બાંધી દીધું.

ગુરુમહારાજ બહારથી આવ્યા. આવશ્યક ક્રિયા કરી પોરિસી લણાવીને નિદ્રા લેવા લાગ્યા. તે વખતે બન્ને ચેલાઓએ મળીને મંત્રને સાધવાની કળા કેળવી. એક સાધક થયો અને બીજો આરાધક બન્યો. એમ કરીને મંત્રનો જાપ કરવા લાગ્યા. તે વખતે તેજથી અગાહુજતા ખાવન વીર આવ્યા.

ખાવન વીરો આવીને કહેવા લાગ્યા કે અમને શા માટે બોલાવ્યા છે? તે વખતે ચેલાઓ વિચારે છે કે હવે શું ઉત્તર આપીશું? ચેલાઓ વિચાર કરીને કહેવા લાગ્યા, આ નગર બહુ મોટું છે પરંતુ અહીં એકેય જિનપ્રાસાદ નથી તો તમે કાંતિપુર જઈને એક જિનપ્રાસાદ લઈ આવો.

જ્યાં સુધી કુકડા નહીં બોલે ત્યાં સુધી અમે મંદિર ઉપાડી લાવવાનું કામ કરીશું અને પ્રાતઃકાળમાં કુકડા બોલશે કે તરત અમે ચાલ્યા જઈશું. એમ કહીને વીરો ઉતાવળથી ઊપડ્યા અને પ્રતિમા, રંગમંડપ, થાંભલા સાથેનો જિનપ્રાસાદ લઈને આવ્યા. વડલાની ટોચથી પણ ઊંચી એવી એની માંડણી હતી. સાતમી ભૂમિ જામ થઈ ત્યારે ગુરુ જાગ્યા અને આકાશમાં થાંભલા, મૂર્તિ, મોટો રંગમંડપ ચાલતા જોયા. જ્યારે સુંદર મંડપ અને મૂર્તિ જોઈ ત્યારે રાત હજુ ઘણી બાકી છે એમ લાગ્યું. ત્યાં ગુરુના મનમાં ચિંતા લાગી અને ગુરુ બેઠા થયા. તેમની આંખમાંથી ઊંઘ ઊડી ગઈ. કાંતિપુરથી ખાવનવીરો વીરજિનપ્રાસાદ લાવ્યા છે એ જોઈને તેમના મનમાં અકળામણ વધી ગઈ.

તે વખતે સદ્ગુરુએ ચતુર ચક્રેશ્વરીનું સ્મરણ કયું. એટલે તરત તે હાજર થઈ. તેણે ગુરુમહારાજને કહ્યું કે, આ વીરોને અહીં જિનપ્રાસાદ સ્થાપન કરતાં તમે રોકો. હજુ રાત ઘણી બાકી છે. આ મૂઠ ચેલાઓને એ વાતની ખબર નથી કે અહીં મહાકુલી નામના સ્વેચ્છા આવશે અને તે બધું નાશ કરી નાખશે.

તે વખતે ચક્રેશ્વરી દેવીએ સવારમાં કુકડા બોલે તેવો અવાજ કર્યો અને તેથી કુકડાનો મધુર ધ્વનિ સાંભળી વીરો ભાગી ગયા. એક હાથે બિંબ છોડીને ચાંલલાઓ પૃથ્વી ઉપર મૂક્યા. આ પ્રમાણે બાવન વીરોએ વચન પાળ્યું.

ગુરુની આજ્ઞા વિના ચેલાઓએ વીરોને બોલાવ્યા તેથી દોષાયમાન થઈને ચક્રેશ્વરીએ તેમને વડની સાથે બાંધી દીધા. તેમને કહ્યું કે, તમે ગુરુથી વધારે ડાહ્યા કેમ થયા? હું તમારા ઉપર ક્રોધિત થઈ છું. તે વખતે બન્ને ચેલાઓ. ગુરુના પગમાં પડ્યા, મસ્તક નમાવ્યું અને હાથ જોડીને જિભારદ્યા ત્યારે ગુરુને દયા આવતાં તેમને બંધનથી છોડાવ્યા.

હવે સોનાની મૂર્તિને અન્યત્ર લઈ જવાનો વિચાર કર્યો, પણ મૂર્તિ તો જરા પણ ત્યાંથી ખસી નહીં, તેથી સકળ સંઘ ચિંતામાં પડી ગયો. દેટલાક દિવસ પછી ગુરુ આવ્યા અને ણીજ મંત્રની ઉપાસના કરી ધ્યાન કયું ત્યારે ધરણેન્દ્ર પ્રગટ થયો અને ગુરુના આદેશથી મસ્તક નમાવીને પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા લઈ આવ્યો.

ત્યારે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાની સ્થાપના કરી.

ત્યારે મૂર્તિ ડોલવા લાગી અને નાગકુમાર દેવોની પૂજા વિના હું અહીં નહીં રહું એમ જણાવતી મૂર્તિને લાખો લોકોએ ડોલતી જોઈ તેથી એનું નામ 'લોડણ પાર્શ્વનાથ' રાખ્યું. તે મૂર્તિ રાત્રિ જોઈ ને ડરવા લાગી. ત્યારે મંત્રજાલી ગુરુએ તેને સ્થિર કરી દીધી. એ વખતે નહવણનું પાણી એટલું બધું વધી ગયું કે તે જાળનું વિવર સાંકડું હોવાથી નહવણનું પાણી બહાર નીકળી ગયું અને ચેરી સાંકડી જણાવા લાગી. લોકો પણ ચેરી સાંકડી એમ કહેવા લાગ્યા એટલે નામ પણ એવું પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું. ચાર પ્રતિમા અતિ સોહામણી હતી અને તેમાં લોડણ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અત્યંત રણિયામણી લાગતી હતી.

રણિયામણી એવી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા જોઈને મન ઉલ્લાસ પામે છે. એની લમતી ફરતાં, જોતાં મારું હયું હર્ષથી ઉલરાય છે. હે વિશ્વનાયક ! તું મોક્ષ આપનાર છે, તેથી તારા ધ્યાનમાં લીન રહું છું. હું મૂર્ખ અને મૂઠ છું તેથી તારા ગુણનો પાર શી રીતે પામું ?

પોષ વદિ દશમીના દિવસે પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો જન્મ-કલ્યાણક દિવસ છે. તે દિવસે અધિષ્ઠાયક દેવો લોકોને આ મૂર્તિનો મહિમા બતાવે છે. સહુ સંઘ ઉમંગલોર અહીં ઉલટયો આવે છે અને પૂજા, આરતી, મંગલદીવો કરે છે, ધ્વજ ચડાવે છે. એમ કરવાથી પાપ નાશ પામે છે એવી લોકોને શ્રદ્ધા છે. કવિ શ્રી. લાવણ્યસમયે સંવત પંદરસો બાસઠ (વિં સં ૧૫૬૨)માં આ મંદિરની ઉત્પત્તિ આ સ્તવનમાં બતાવી છે.

परिशिष्ट पीलुं

०

जओ अ सेरीसयपुरे नवंगवित्तिकारसाहासमुय्मवेहिं सिरिदेविंद-
सूरीहिं चत्तारि महाविवाहं दिव्वसत्तोए गयणमगेण आणीआहं ।

जत्थ अज्ज वि नाभिरायस्स मंदिरं । जत्थ य पासनाहवाडिया
सीयाहुंडं सहरसघारं च । पायारट्टिओ अ मत्तगयंदनक्खो । अज्ज वि
जस्स अगे करिणो न संचरंति, संचरंति वा ता मरंति ।

गोपयराद्धिणि अ अणेगाणि य लोइअतिथाणि वटंति । एसा पुरी
अउज्झा सरकज्जसिच्चमाणगदभिची । जिणसमयसत्ततिथीजत्त-
पवित्तिअज्जा जयइ ॥१॥

कहं पुण देविंदसूरीहिं चत्तारि विवाणि अउज्झापुराओ आणी-
याणी ति भण्णइ—सेरीसयनयरे विहरंता आराहियपउमावई-धरणिदा
उत्तावह्मायसिरिदेविंदसूरिणो उक्करुडिअप्पाए ठाणे काउसगं करिंसु ।
एवं बहुवारं कगिते तं दट्टण सावणहिं पुच्छिअं—मयवं । को दिसेसो इत्थ
काउसगकरणे ? सूरीहिं भणियं—इत्थ पहाणफउही चिट्ठइ, ज्ञासे पासनाह-
पाडिमा कोइइ, सा य सन्निहियपाडिहेरा हवइ । तओ सावयवयणेणं
पउमावईआराहणत्थं उववासतिगं कयं गुरुणा । आगया भगवई ।

तीण आइहं । जहा—सोपारण अन्धो मुत्तहारो चिट्ठह । सो जह इय
 आगज्जइ अट्टमभत्तं च करेइ, सूरिण अत्थमिण फलहिअं घडेउमादवह,
 आणुदिण पडिपुण्णं संपादेइ, तओ निप्पज्जइ तओ सावणहि तदा-
 हवणत्थं सोपारण पुरिसा पट्टविआ । सो आगओ । तहंय घडिउमादत्ता ।
 धरिणिन्दधारिआ निप्पन्ना पडिमा । घडिन्तस्स मुत्तहारस्स पडिमाए
 हियए मसो पाउब्भूओ । तमुविनिखज्ज उत्तरकाओ घडिओ । पुणो
 सगारित्तेण मसो दिट्ठो । टट्ठिआ वाहिआ । रुहिरं निस्सरिउमारदं ।
 तओ सूरिहिं भणिअं—किमेयं तुमए कयं ? एयमि मसे अच्छन्ते एसा
 पडिमा अईवअब्भुअहेऊ सप्पभावा हुन्ता । तओ अंगुट्ठेणं चंपिउं
 थंमिअं रुहिरं । एवं तीसे पडिमाण निप्पन्नाए चउवीसं अन्नाणि विवाणि
 खाणीहितो आणित्ता टाविआणि । तओ दिव्वसत्तीए अवज्झापुआओ तिनि
 महाविवाणि रत्तिए गयणमग्गेण आणीयाणि । चउत्थे वि आणिज्जमाणे
 विहाया रयणी । तओ धारासेणयग्गामे खित्तमज्जे विवं टिअं । रण्णा सिरि-
 कुमारपालेण चालुक्कचक्कवड्ढा चउत्थं विवं कारित्ता ठविअं । एवं
 सेरीसे महप्पभावो पासनाहो अज्जवि संघेण पुइज्जइ । मिच्छा वि उवदवं
 काउं न पारेति । ऊसुअघडिअत्तेण न तहा सलावण्णा अवयवा
 दीसंति । तम्मि अ गामे तं विवं अज्जवि चेइहरे पुइज्जइ इति ।

—विविधतीर्थकल्प—अयोध्यानगरी कल्प, पृ० २४

परिशिष्ट त्रींशु

०

संघप्रयाणकेष्वेवं दांयमानेष्वहर्निशम् ।

श्रोतेरीसाहयस्थानं प्राप देसलसंघपः ॥३२९॥

श्रीधामेयत्रिनस्तस्मिन्पूर्वप्रतिमया स्थितः ।

घरणेन्द्राशसंस्थाहिः (?) सकंठे यः कलावपि ॥३३०॥

यः पुरा सूत्रधारेण पटाच्छादितचक्षुषा ।

एकस्यामेव शर्वया देवादेशादघट्यत ॥३३१॥

श्रीनागेन्द्रगणाधंशैः श्रीमदेवेन्द्रसूरिमिः ।

प्रतिष्ठितो मन्त्रशक्तिसम्पन्नसकलार्थैः ॥३३२॥

तैरव सम्मैतगिरिविंशतिस्तार्थनायकाः ।

आनिगियरे मन्त्रशक्त्या त्रयः कान्तिपुरीस्थिताः ॥३३३॥

तदादंष्ट्रं स्थापितं सत् तीर्थं देवेन्द्रसूरिगिः ।

देवप्रभावाद् विभवि सम्पन्नजनवाञ्छितम् ॥३३४॥

सत्र स्नात्र-मद्राजूबा-महामहः महास्वजाः ।

विधाय देमन्त्रः सावुरारात्रिक्रमथाकरोत् ॥३३५॥

दद्राववारिते सत्राकारे भोज्यं यथेप्सितम् ।

स्वर्णकद्गुणवस्त्राद्यं स्मरो गायनवन्दिनाम् ॥३३६॥

अष्टाद्विक्रान्ते सैरस्य कारयित्वा प्रयाणकम् ।

श्रीदेवपुरं प्राप स देमन्त्रः संघसंयुतः ॥३३७॥

—नाभिन्न्दनत्रिनोहारप्रबन्ध, चतुर्थेऽवस्थाव, पृ० १५४-५५

શ્રી. ભોયાણી તીર્થ

[૨]

“ મલ્લિ બિરાજે ભોયાણી ગામમાં. ”

આ પ્રમાણે આપણે રોજ ગાઈએ છીએ પરન્તુ ભોયાણીમાં મલ્લિનાથ ભગવાન્ કેવી રીતે બિરાજમાન થયા તેના રસિક વૃત્તાન્તની જાણ થણા ચોછા ભાઈઓને હશે. અહીં તેનો ટૂંક વૃત્તાન્ત આપવામાં આવે છે.

ભગવાન્ મલ્લિનાથ એ જૈનોના યોગણીસમા તીર્થ કર છે. આ તીર્થ કરમાં એક વિશેષતા છે. પ્રાયઃ બધા તીર્થ કરો પુરુષ જ હોય છે, પરન્તુ આ મલ્લિ તીર્થ કર સ્ત્રીરૂપે હતા.

ભોયાણી તીર્થની ઉત્પત્તિ

સોલંકીવંશના ઠાકોર રાણા લાખાજીની જ્યારે અહીં આણુ વર્તતી હતી તે વખતની આ વાત છે. ભોયાણીની ઉત્તર દિશાએ ગામથી લગભગ અડધો માઈલ દૂર કેવળ પટેલનું ખેતર હતું. પટેલે તેમાં કૂવો ખોદાવવો શરૂ કર્યો. ત્રણ હાથ ખાડો ખોદાયા પછી બપોર થતાં ખોદવાનું બંધ કરી ખોદનારાઓ ત્યાં જ કૂવા પાસે ખાવા ખેંસી ગયા. બાજરાનો મીઠો રોટલો, અમૃત જેવી અડદની દાળ,

તીષ્ઠું તમતમતું મરચું અને ઉપર મધુરી છાશનો ઘૂંટડો; આટલી ચીજો એ બોહનારાઓ ખાતા હતા. એટલામાં એમના કાને સંભળાય એવી રાગ-રાગણીના આછા સરોદ સંભળાવા લાગ્યા. સૌને એ વાતનું આશ્ચર્ય થયું. ઊંઘા ઘઈ ને જૂએ છે તો તેઓએ જે ખાડો બોલ્યો હતો તેમાંથી જ આ ગેળી અવાજો અને ગીતો સંભળાતાં હતાં.

આ મજૂરો જાતના ડોળી અને જડખુદ્ધિ જેવા હતા પરંતુ પરમાત્માની કૃપા થાય ત્યારે અજ્ઞાન ઊંઘું રહેતું નથી અને પરમાત્માની કૃપા પણ ત્યારે જ થાય છે કે ત્યારે પૂર્વ જન્મનાં પુણ્ય પ્રગટ થાય. તેઓ માત્ર આ ગેળી અવાજ સાંભળવામાં મસ્ત બની ગયા. જો કે તેઓ આ સંગીત ક્યાંથી અને કેવી રીતે આવે છે તે કદાપી શક્યા નહીં પરંતુ તેઓના હૃદયમાં એક અનેક આનંદની છોળ ઉભરાવા લાગી. એટલામાં એકદમ સુરંગના જેવો ધડાકો થયો અને તે ખાડામાંથી માટીનું મોટું પડ ઊંચું ઘઈ ગયું, તેમાં મોટી મોટી દરારો-ચીરા પડી ગયા. જેમ સૂર્ય ઊગતાં પહેલાં તેમાંથી એનેરી કિરણો ફૂટે છે અને પ્રકાશ પથરાય છે તેમ એ ચીજોમાંથી જાતજાતનો રંગબેરંગી પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો, તેથી તેમાં શું છે તે જોવાની અને જાણવાની સૌની પ્રબળ ઉત્કંઠા ઘઈ. ધીમે ધીમે તે માટીનું પડ ફર કરતાં અંદર આરસની ત્રણ મૂર્તિઓનાં દર્શન થયાં. જાણે આઘાત પરમાત્માએ દર્શન આપ્યાં હોય; એવો સૌને ભાસ થયો. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ ત્રણે રૂપ ધરીને જાણે પ્રગટ થયા હોય, એમ તે મજૂરોને લાગ્યું.

મજૂરોના મનમાં વિચાર આવ્યો કે શું કોઈ મંદિર
લાંગી પડવાથી આ મૂર્તિઓ દટાઈ ગઈ હશે કે કોઈએ
આમ જમીનમાં લંડારી હશે? કંઈ સમજાતું નહોતું.
વસ્તુતઃ આ મૂર્તિઓ જો દટાઈ ગયેલી હોય તો આડી-
અવળી કે ઊંધી-છત્તી થયેલી હોય પરંતુ આ ત્રણે મૂર્તિઓ
ખરાખર પ્રતિષ્ઠિત કરાયેલી હોય તેમ જોડાજોડ ખેઠેલી
જોવાય છે. તેમાં વચમાં ખેઠેલી મૂર્તિ તે ભગવાન મલ્લિ-
નાથની હતી અને આસપાસ બે કાઉસસગિયાની જેમ ખીજ
બે મૂર્તિઓ હતી. જાણે તેઓને ખહાર નીકળવું હોય તેમ તે
ત્રણે મૂર્તિઓના ભાવ દેખાતા હતા અને તેથી મજૂરોએ
તે ત્રણે મૂર્તિઓને ધીમેથી ઉપાડીને ખહાર કાઢી, એક સ્થળે
મૂકી. તે મહામંગલકારી દિવસ વિં ૦ સં ૦ ૧૯૩૦ ના
વૈશાખ સુદ પૂનમ અને શુક્રવારનો હતો.

મૂર્તિઓ ખહાર કાઢ્યા પછી તે દેવ કયા ધર્મના છે
તે કોઈને સ્પષ્ટ ન જણાતાં લોચણી ગામમાં ખબર ચોક-
લાવ્યા અને તેથી આખું ગામ દર્શનાર્થે ઊમટ્યું. સૌ દર્શન
કરી રાજ થયા. પરંતુ તે મૂર્તિઓ કયા ધર્મની છે તે
કોઈને ખાતરીખંધ જણાયું નહીં; કારણ કે તેમાં કોઈ જૈન
લાર્ધ નહોતા.

લોચણીની નજીક આવેલા કુકાવાવમાં આ ખબર પહોં-
ચતાં ત્યાંથી કેટલાક શ્રાવકો અને ત્યાં રહેલા શ્રી. ખાલચંદળ
ગોરજી આવ્યા. ખીજા પણ ઘણા લોકો આવ્યા અને મૂર્તિ-
ઓના અંગ ઉપર ચોટેલી માટી ધોઈ નાખી મૂર્તિઓને

બરાબર આદ્ર કરવામાં આવી. શ્રાવકો અને ગોરણએ કહ્યું કે, આ મૂર્તિ અમારા ધર્મની છે. ગોરણએ ઊંડી તપાસ કરતાં અને તે વચલી મૂર્તિની નીચે કલશનું ચિહ્ન જણાઈ આવતાં તેમને સ્પષ્ટ જણાયું કે આ ૧૯ મા તીર્થ કર શ્રી. મલ્લિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ છે અને બાકીના બે કાઉન્સ-ગિયા છે. પછી તો વાત વહેતી થઈ. શ્રાવકોમાં આનંદનો સાગર ઊમટ્યો તેઓએ તરત કુકાવાવથી દ્વધ મંગાવ્યું, શ્રાવક ત્રિલોચનદાસે દ્વધથી ભગવાનને પ્રક્ષાલ કરી સેવા-પૂજા કરી. આ પ્રમાણે લાગલાગટ ત્રણ દિવસ સુધી તે ખેતરમાં જ ભગવાનની સેવાપૂજા કરવામાં આવી.

પછી તે ખેતરમાલિકને બીજા શ્રાવકોએ અને શેઠ ત્રિલોચનદાસે કહ્યું કે, આ ભગવાન જૈન ધર્માનુયાયીઓના છે અને અહીં કોઈ શ્રાવકનું ઘર નથી તેથી જો તમારી ઈચ્છા હોય તો અમે તેમને અમારા ગામમાં—કુકાવાવમાં લઈ જઈએ.

ત્યારના લોચણીના પટેલિયાઓ અને ઠાકોરાઓ આશ્ચર્ય કર્યો કે, આ જૈનોની મૂર્તિ છે તો ભલે પણ આ મૂર્તિ આ ગામમાં પ્રગટ થયાં છે તેથી તેમને આ ગામમાં જ પધરાવવાં જોઈએ. તેમની સેવા-પૂજાનો બધો બંદોબસ્ત અમે કરીશું.

કુકાવાવના શ્રાવકોએ પૈસાની લાલચ બતાવી તે મૂર્તિ-ઓને આપી દેવા ઘણું સમજાવ્યા પરંતુ લોચણીના લોકો કોઈ રીતે સમ્મત ન થયા તેથી આપસમાં ઘણી રકઝક

ચાલી પરન્તુ વાતનો કોઈ રીતે નિવેડો ન આવ્યો.

તે વખતે ભોયણીના લોકોને એક વાત સૂઝી આવી કે મૂર્તિઓને વગર બળદના ગાડામાં બેસાડવી અને પછી જે તરફ ગાડું જાય ત્યાં તેમને પધરાવેલી.

આ વાત કુકાવાવવાળાઓએ મંજૂર રાખી. ગાડું મંગાવવામાં આવ્યું. બળદો છોડી નાખ્યા. ભગવાનને ગાડામાં પધરાવવામાં આવ્યા. કુકાવાવવાળાઓએ કપટથી ગાડાનો ઊંટડો પોતાના ગામ ભણી રાખ્યો. ધીનો દીવો ગાડામાં મૂકવામાં આવ્યો અને હવે ગાડું કઈ તરફ જાય છે તે સૌ આંધે ઊભા રહીને એક નજરે જોવા લાગ્યા.

થોડીવારમાં જ કોઈ ગેળી પ્રેરણાથી ગાડું ફરતું સૌના જોવામાં આવ્યું. ઊંટડો ભોયણી તરફ થઈ ગયો ને ઠાંઠિયું કુકાવાવ તરફ. વગર બળદે ગાડું પચ્ચીસ-ત્રીસ ડગલાં ભોયણી તરફ ચાલ્યું. વધારે ચાલતાં કદાચ ભગવાન પડી જશે એવી દહેશત લાગવાથી લોકોએ ગાડાને ઝાલી લીધું. બળદો જોડયા અને ભગવાનને ભોયણીમાં જવાની મરજી છે એમ સમજી કુકાવાવવાળાઓ પણ તે કુદરતી પ્રવાહમાં ભળી ગયા. પરમાત્માને મોટી ધામધૂમથી ભોયણી લઈ જવામાં આવ્યા અને પટેલ અમથા રામજીની એક ચોરડીમાં પધરાવવામાં આવ્યા.

તે વખતે ભોયણીના નિવાસીઓ અત્યન્ત ગરીબ અવસ્થામાં હતા. છતાં સૌએ મળીને નાની સરખી ટીપ ભેગી કરી. કેસર-ચંદન વગેરે પૂજનો સામાન મંગાવીને

ગોઠી વ્યાસ પુરુષોત્તમ કે જે ત્યાંના સ્થાનિક હિન્દુ દેવળનો પૂજારી હતો તેની પૂજારી તરીકે ગોઠવણ કરી. બીજા લોકો પણ મૂર્તિઓની પૂજા કરવા લાગ્યા.

વા વાતને લઈ જાય છે, સૂર્ય જિગતાંની સાથે જ તેનો પ્રકાશ ચારે તરફ પથરાઈ જાય છે તેમ આ મલ્લિનાથ ભગવાનના પ્રગટ થવાની વાત દેશના ખૂણે ખૂણે ફરી વળી. હજારો લોકો સંઘર્ષે દર્શનાર્થે જિમટ્યા. માણસ ક્યાંય માતું નથી. દિવસ જિગે ને હજારો લોકોનાં ટોળાં દર્શનાર્થે જિમટ્યાં જ હોય. નાનું સરખું લોયણી ગામ આ મૂર્તિઓના કારણે તીર્થધામ બની ગયું. લોયણીના લોકોએ તન, મન, ધનથી તેને પહોંચી વળવા મહેનત કરી. યાત્રાળુઓની ઉદારતા અને ભક્તિથી હવે સેંકડો રતલ કેસર અને ચન્દનના ઢગલા થવા લાગ્યા અને ધીરે ધીરે ભગવાનને એ નાની ચોરડીમાંથી ખસેડી એક ભવ્ય અને ગગનચુંબી મંદિરમાં પધરાવવામાં આવ્યા. મંદિર બંધાવવા પાછગ એક લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો હતો. ગામની પણ ચડતી થવા લાગી. આ પ્રમાણે મલ્લિનાથ ભગવાનનો પ્રભાવ વંધતો ગયો ને લોયણી તીર્થ ભારતપ્રસિદ્ધ બની ગયું.

લોયણીમાં મલ્લિનાથ મહારાજનાં દર્શન કરવા દર પૂનમે ઘણા માણસો આવે છે અને મોટો મેળો ભરાય છે. આસપાસના ગામના વ્યાપારીઓ આવીને દુકાનો પણ માંડે છે.

દર પૂનમે દર્શનાર્થે આવતા યાત્રાળુઓમાં અમદાવાદના સ્ટેશન ઉપર મીઠાઈના વ્યાપારી ભાઈ જેઠાલાલ ગગલદાસ રહે

છે તે તો પૂનમના દિવસે અમદાવાદથી તાજાં ફૂલ લાવી કેટલાંયે વર્ષોથી લાવથી લગવાનને ચડાવે છે અને તેમને પ્રતિદિન દૂધથી પ્રક્ષાલ કરવા માટે દર મહિને સવા રૂપિયો આપે છે.

દર પૂનમે યાત્રાળુઓ તરફથી મલ્લિકનાથ મહારાજને મોટી આંગી (પૂજા) કરવામાં આવે છે. કદાચ યાત્રાળુઓ ન હોય તો કારખાના તરફથી આંગી રચવામાં આવે છે.

કેટલાક અમત્કારો

અમત્કારો એટલે આશ્ચર્યજનક ઘટનાઓ. આવી ઘટનાઓ શ્રદ્ધા અને લાવનાના બળે પ્રગટાવી શકાય છે. જેના દાખલાઓ પ્રત્યેક ધર્મમાં ભરપૂર મળી આવે છે. કેટલોક અતિબુદ્ધિ ધરાવનારો વર્ગ આ અમત્કારમાં માનતો નથી પરન્તુ તેનું કારણ તો તેમનામાં શ્રદ્ધા કે લાવનાનો અભાવ જ છે. બાકી તો લાવનાના બળે-યોગના બળે અકલ્પ્ય સિદ્ધિઓ માણસને પ્રાપ્ત થાય છે.

લોચણી તીર્થમાં અનેક અમત્કારો બન્યા છે જેમાંના થોડાક અહીં જણાવીએ છીએ. પ્રાચીન કાળમાં તો આવા ઘણા બનેલા દાખલા આપણે વાંચીએ છીએ પરન્તુ આ તો આજના જમાનામાં પ્રત્યક્ષ બનેલા જ પ્રસંગો છે. તેથી લાંબો માણસો અહીં યાત્રાર્થે આવે છે અને તેમની શ્રદ્ધાથી પોતાના મનની મુશ્કેલી પ્રાપ્ત કરે છે.

૧. જે ફૂવામાંથી આ મૂર્તિઓ નીકળી તે જરાયે આડીઅવળી ન હતી. પરન્તુ ઘરાબર સીધી રીતે વચમાં મલ્લિકનાથ લગવાન અને આજુબાજુ કાઉન્સિલિંગના ઊભા

હતા. ભોંયણમાં પ્રતિષ્ઠિત કરીને ખેસાડયા હોય તેવા લાગતા હતા.

૨. ભગવાનને કૂવામાંથી બહાર કાઢીને ત્યારે ગાડામાં ભેસાડયા ત્યારે બગદ વગર તે ગાડું ચાલ્યું અને ઊંટડો જે દિશામાં હતો તેનાથી ઊઠી દિશામાં એની મેળે ફરી ગયો. ગાડું ભોયણી ગામ તરફ ચાલ્યું તેથી સૌને લાગ્યું કે ભગવાનને ભોયણીમાં બિરાજવાની ઈચ્છા છે તેથી તેમની પ્રતિષ્ઠા ભોયણીમાં કરવામાં આવી.

૩. ભગવાનને ગામમાં લાવતાં જે ગાડામાં ખેસાડયા હતા તે ગાડામાં ધીનો દીવો પ્રગટાવેલો મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેને ડોઢ વાતની જરા પણ ચોથ ન હતી, વગડાનો પવન ફૂંકતો હતો છતાં દીપક બુલલો ન હતો અને દીપક ગામમાં ભગવાનને પધરાવવામાં આવ્યા ત્યાં સુધી અખંડ રીતે પ્રજ્વળી રહ્યો હતો.

૪. એક હરિજનને પોતાનું ઇચ્છિત કાર્ય સફળ થાય તો ભગવાનનાં દર્શન કરી ભંડારમાં પાંચ રૂપિયા નાખવાની માનના મानी હતી. બાબ્યયોગે તેનું કાર્ય પૂરું થઈ ગયું તેથી તે હરિજન પાંચ રૂપિયા લઈને ભગવાનના દર્શનાર્થે આવ્યો. ભગવાનની ભેટક એ પ્રભાતેની હતી કે ચોરડીની બારીમાં ઝઈ બીજી બાજુએ જૂએ તો ભગવાનનાં દર્શન થાય ચોરડીનો અમુખ ભેટક ન હતી. આ હતો વાતનો હરિજન જોઈને તેનાથી ચોરડીમાં કેમ પેસાય અને દર્શન શી રીતે થાય તેણે માવકો અને પૂજારીને આ વાત કરી પરંતુ

તેઓએ પણ ચોરડીમાં ખારીએથી ડોકિયું કરવાની ના પાડી. આથી તે આખો દિવસ ભૂખ્યો અને તરસ્યો લોકોને કરગરતો બહાર બેસી રહ્યો.

એટલામાં રાત્રિના વખતે એકાએક મલિલનાથ ભગવાન જે તરફ મુખ કરીને દિવાલે બેઠા હતા તે તરફની દિવાલ કડકડ ભૂસ કરતી તૂટી પડી અને તે જ કરાની પાછળ તે હરિજન ભગવદ્દર્શનની ઉત્સુકતામાં લીન બની બેઠા હતા, તેને કરો-લીંત પડતાં જ ભગવાનનાં દર્શન થયાં અને તે દર્શન થતાં જ હર્ષાવેશમાં આવી નાચી ઊઠ્યો. ખૂબી તો એ હતી કે આ દિવાલ જીર્ણ થયેલી ન હતી. ભગવાનને આ ચોરડીમાં પધરાવ્યા પછી મજબૂત રીતે આ દિવાલ બંધાવવામાં આવી હતી. તે પછી ભગવાનના કોઈ ભક્તને સ્વપ્ન આવ્યું અને તેમાં તેને કોઈ એમ કહેતાં સંભળાણું કે હવે ખારણું કરામાં મારી આગળ પડે તેમ મૂકવું, જેથી સૌને મારાં દર્શન થઈ શકે અને તે જ પ્રમાણે ખારણું મૂકવામાં આવ્યું. આજે પણ તે જ પ્રમાણે ખારણું છે. સૌ કોઈ દૂરથી ભગવાન મલિલનાથનાં દર્શન કરી શકે છે.

૫. એક વખત ભગવાનને જે ચોરડીમાં પધરાવ્યા હતા તે ચોરડી જીર્ણ થઈ જવાથી ફરીથી બીજી બનાવવા માટે ભગવાનને અને કાઉસ્સગિયાને ઉપાડીને જમણી બાજુને બદલે ડાબી બાજુએ બેસાડ્યા ત્યારે બીજા કાઉસ્સગિયા તેમજ મૂર્તિ ઉપાડવા જતાં ઘણી મહેનત કરવા છતાં પણ તે કાઉસ્સગિયા ઉપડ્યા નહીં. ત્યારે એક જણના મનમાં

આખું કે આપણે પ્રથમ કાઉસ્તગિયા મૂર્તિ જે બેસાડી છે. તેમાં કંઈક ફરફાર થયો હાગે છે તેથી જેમ હોય તેમ બેસાડી-એ એવો વિચાર કરીને જ્યાં ઉપાડવા હાગે છે ત્યાં ફૂલની માફક તે કાઉસ્તગિયા બિપડી આગ્યા અને તેમને યથા-સ્થાને બેસાડ્યા.

૬. કોઈ એક ભકતે ભગવાનની દૃષ્ટિમુખ પાંચ શ્રીફળ વધેરવાની માનતા કરેલી. તે ફળ લઈ ભોયણી ભગવાનના હરખારમાં પહોંચ્યો અને શ્રીફળ વધેરવાની ચારી કરવા લાગ્યો. આવકોને આ વાતની ખબર પડવાથી તેઓએ તે કોઈને કહ્યું કે, આ હનુમાન કે બીજા કોઈ દેવનું મંદિર નથી. એટલે અહીં શ્રીફળ વધેરાય નહીં પરંતુ આખાં ને આખાં મૂકી દેવાય. પછી તેણે આખાં ને આખાં મૂકી દીધાં પરંતુ તેના મનમાં પાછી શંકા થઈ આવી કે મેં માનતા તો વધેરવાની કરી હતી, આખાં મૂકવાથી મારી માનતા ફળથે કે નહીં, એવા વિચારમાં કચવાતા મનથી ફર હિલો રહી વધેરવાની બીજાઓને વિનંતિ કરવા લાગ્યો. પરંતુ કોઈએ તેના બોલવા તરફ લક્ષ્ય આપ્યું નહીં. થોડો સમય વ્યતીત થયા બાદ તે માનતાવાળાનાં શ્રીફળ બીજા લોકોના દેખતાં વધેરાઈ ગયાં અને લોકો આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયા. માનતાવાળો પોતાની માનતા પૂરી થઈ એમ સમજી રવાના થયો.

૭. રાત્રે આ દેરાસરમાં કોઈ રહેતું નથી પરંતુ અવાર-નવાર આરતી હોય અને ઘંટ વાગતો હોય એમ પણ લોકોએ સાંભળ્યું છે. અત્યારે પણ કોઈ કોઈ

વખત એવાં સંગીત સંભળાય છે.

૮. મલિલનાથ ભગવાનની પેઢીના રાણુ મુનિમ હરિ-ભાઈ અને કારકૂન નરોત્તમદાસ આ બન્નેની સાથે ભોયણીના ઠાકોર રાણાજીને નાણાં સંબંધી કંઈક અઘડો ચાલતો હતો. હલકી કેટિના માણસો હલકા વિચારો તરફ પ્રેરાય છે. તે પ્રમાણે ઠાકોરે વિચાર કર્યો કે કારકૂન નરોત્તમને મરાવી તેના હસ્તકની બધી રકમ પડાવી લઉં. આ પ્રમાણે મનસૂબો કર્યો.

તે વખતે વળે નામનો એક નિર્દયી બહારવટિયો ફરતો હતો. રાણાજીએ તેની સાથે મળી જઈ પોતાનો આ વિચાર પાર પાડવા ગોઠવણ કરી. બહારવટિયો વળે એ પ્રમાણે હથિયાર સજીને ઘોડા પર બેસી દેરાસર પાસેની દુકાન આગળ આવીને બિલો રહ્યો. તે વખતે મુનિમ હરિ-ભાઈ અને ગોઠી તારાચંદ ત્યાં બિલા હતા. તેમાં તારાચંદને પૂછ્યું કે, નરોત્તમ ક્યાં છે? તેણે જવાબ નહીં દેવાથી બંદુકનો ફૂદો માર્યો તેથી કરગરીને કહ્યું કે, હું તો બ્રાહ્મણ છું. એમ કહી જનોઈ બતાવી એટલામાં પાસેની દુકાનમાં નરોત્તમ બેઠેલો હતો, તે નજરે પડ્યો એટલે તે બિલો થયો અને બારણાની એઠે ધૂનતો ધૂનતો મલિલનાથ ભગવાનનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. એટલામાં તો બારણાની ઉપર લગાવેલી ચકલીઓ એકદમ બિંચી થઈ ગઈ અને બારણું ભેરથી બંધ થઈ ગયું એટલે નરોત્તમે અંદરથી સાંકળ લગાવી દીધી. આ ચમત્કાર બોધ બહારવટિયો ત્યાંથી અત્યાયન થઈ ગયો.

૬. મહિલનાથ લગવાન પ્રગટ થયા તે વખતે ખૂબ અમી ઝરતું હતું. પણ વિં સં ૧૬૩૩માં મારવાડથી એક બહેન આવેલાં. તે પ્રભુની પૂજા કરવા માટે ગભારામાં એક પગ મૂકતાં અને બીજો પગ બહાર હતો એવી સ્થિતિમાં માસિક ધર્મ (અડચણ) આવતાં બહાર નીકળતાં ચોરડાની બહાર પડી ગયાં અને ચોકમાં ચાંદની બાંધેલી હતી તે સ્વયં સુગંધી ઊડી. ત્યારથી અમી ઝરતું બંધ થઈ ગયું.

આવા અનેક અમતકારો આ તીર્થના સંબંધમાં જોવાય છે અને સંભળાય છે. આ તીર્થના પ્રગટ પ્રભાવને લીધે હજારો યાત્રીઓ અહીં આવે છે અને આત્મિક શાંતિ તથા ઇચ્છિત સુખ પામે છે.

વર્તમાન કાળનું ભોયણી તીર્થ

અમથા પટેલના ઘરમાં (ઘર વેચાતું લઈને) એ ત્રણે મૂર્તિઓને પધરાવી (આ ઘર હજુ પણ કારખાનાની માલિકીનું છે.) પછી સંધ તરફથી મોટું દેરાસર તૈયાર કરાવવામાં આવ્યું. દેરાસર તૈયાર થવાથી મૂળનાયકજી અને કાઉસગિયા બન્ને એમ ત્રણ મૂર્તિઓ અને બાલુના બન્ને ગભારાની મૂર્તિઓ બહાર ગાંભથી લાવીને સં ૧૯૪૩ના મહા સુદ ૧૦ ને દિવસે દેરાસરમાં પધરાવીને પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

આ મંદિરમાં કકરા પથ્થરની એક મૂર્તિ છે. તેના ઉપર નીચે પ્રમાણે લેખ છે.—

સં. ૧૮૭૬ વૈ. શુ. ૧૩ શુ...વાસુપૂજન...પ્રતિમા...

અહીં પહેલાં જેન મંદિર હોયું તેઈઓ. ઉપરોક્ત મૂર્તિઓ નીકળ્યા પછી બીજી મૂર્તિઓ પણ ભૂમિમાંથી મળી આવે છે. લુહારની કોડમાં ખોદતાં આશરે ત્રણ સવા-ત્રણ ફીટ ઊંચી પ્રતિમા મળી છે, જે અત્યારે ભોંયરામાં મૂકવામાં આવી છે. તે ખંડિત મૂર્તિ રીખવદેવ ભગવાનની છે, પ્રાચીનતાનું લાન કરાવે છે. બીજી એક મૂર્તિ સાથેનું પ્રાચીન પરિકર અખંડ છે, જેની લંબાઈ આશરે ચાકાત્રણ ફીટ અને પહોળાઈ ત્રણ ઇંચની છે તે પણ ભોંયરામાં છે.

પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યારથી દિવસે દિવસે આ ધામનો મહિમા વધતો જ જાય છે. લોકો માનતા બહુ જ કરે છે. દેરાસર પણ ઘણું જ લબ્ય અને રમણીય બન્યું છે. યાત્રાળુઓને સવ પ્રકારની સગવડ મળે છે. ભોયાળી સ્ટેશન થવાથી યાત્રાળુઓને આવવા જવાની ઘણી જ અનુકૂળતા થઈ છે. અહીંના કારખાનાની દેખરેખ અમદાવાદવાળા શેઠ જમનાલાઈ ભગુભાઈ વગેરેની બનેલી કમિટી રાખે છે. મહા શુદ્ધિ ૧૦ ના વર્ષગાંઠના દિવસે મોટો મેળો ભરાય છે. આશરે ૭-૮ હજાર માણસ આવે છે. તે સિવાય ચૈત્રી, કાર્તિકી અને અષાઢી પૂનમના દિવસોમાં પણ મેળા ભરાય છે. ગામમાં શ્રાવકનું એક જ ઘર છે અને જે મોદીનાં ઘર બીજાં છે. તે બહાર ગામથી આવેલાં છે.

દેરાસર ત્રણ શિખરવાળું લબ્ય દેવવિમાન જેવું બનેલું છે. ધર્મશાળાઓ ત્રણ છે. તેમાં એક દેરાસરને

ફરતી છે. બીજી તેની જોડે છે જે બન્ને સંઘના દ્રવ્યથી બનેલી છે. અને સામેની ધર્મશાળા વીસનગરવાળા શાં ગોકલભાઈ દોલતરામે ચોતાના પૈસાથી બનાવીને શ્રી. સંઘને અર્પણ કરેલી છે. બીજી ધર્મશાળાની જોડે જ કારખાનાનો ફૂલ માટેનો મોટો બગીચો છે. પહેલી ધર્મશાળામાં સાધુ તથા સાધ્વીઓના જૂદા જૂદા બે ઉપાશ્રયો છે. જૈન પુસ્તકાલય-લાયબ્રેરી છે.

અહીંથી પશ્ચિમ દિશામાં ૧૫ માઈલ દૂર કુકાવાવ ગામમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી સ્વયં દેરાસર છે, તે દર્શનીય છે. તેની દેખરેખ લોયલ્લીના કારખાનાવાળા કરે છે. કુકાવાવમાં પહેલાં આવકોનાં ૫૦ ઘર હતાં. પરંતુ બહારવટિયાઓના અવારનવાર ધાડાં પડતાં હોવાથી સં. ૧૯૭૭માં બધા આવકો ગામ છોડીને બહાર ગામ આડ્યા ગયા છે.

આ કળિયુગમાં પણ આ તીર્થ પ્રગટ પ્રાસાદિક છે. માણસોનાં મનોવાંછિતો પૂરે છે અને પાપને હરે છે. પ્રત્યેક સુમુક્ત્યે આ તીર્થનાં દર્શન કરી પાવન બનવું જોઈએ.

પરિશિષ્ટ

શ્રી. ભોયણી મલિનાથજીનાં ઢાળિયાં

(સં ૧૯૩૨)

(દુહા)

શ્રી શંખેશ્વર પાસજી, નમી પદ્માવતી માય;
મલિલ જિને લેટણ જાણી, મુજ મન હરખ ન માય.

ઢાલ-૧

કામ છે, કામ છે, કામ છે રે, નહીં આવુંજી મારે કામ છે—એ દેશી.

દેખણુ કેવલ કણુખીને ખેત્રે, લેલા મળ્યા દુઃખ વારણુ રે;
કુકાવાવવાળે કડાકૂટ કીધી, લેઈ જાશું અમ ખારણુ.
ભોયણી રાણો તવ ત્યાં આવે, ગાડે ખેસાડયા મુખ કારણુ રે;
વીણુ ખળદિયે ભોયણી સન્મુખે, હરખ થયો દરખારને રે.
એમ કરતો કેશરી સંઘ કુલે, સંઘતિલક લવ વારણુ રે;
પંચાશી જણુનો વાલ કહાયો, સંઘવી પીતાંખર એક તારને રે.
દાન દયા ઉપદેશ સલાહીને, સંઘ સકલ લવ તારણુ રે;
દેવસાને પાડે દેવ જુહારી, સહુ ચાલો મલિલ ખારણુ રે.

ઘડ-૨

સાંભલ મુજની રે—એ. દેથી

રાજનગરનો રે રેવાસી, અલબેલો ચેંપલીપોલવાસી;
 રાજપુર ટોળીનો રસીયો, અહનિસી ચિંતામણિ મન વસીયો.
 મલિનજન લેટણ રે ચાલો, શું લવમાંહે રહ્યા તમે માલો;
 કોટવાલ તેડી તે લાવે, સહુકો તૈયારી કરો મન ભાવે.
 ભાગશિર વઢ છઠ્ઠ શનિવારે, લોચણી સંઘની કરે તૈયારી;
 સંઘવી પીતાંબર મનોહારી, નવલખાઈજાયો હુસયારી.
 કેસરિ સંઘ કુલમાં એ દીવો, સંઘવણ જમનાખાઈ ચિરંજીવો;
 હડીભાઈ વાડીનો મુકામ, ધર્મનાથ દીઠા શુણધામ.
 બેન લાણેજ રે ઝાઝાં, પંચાશી જણ ધરે બહુ ઝાઝા;
 ધર્મજન વાંદીને ચાલુ, ગાતે વાતે સાંત સમ માલુ.
 ચોપીવટા દરીસણ નીત ચાહુ, આદ્રજમાં પારસ મુખ પાઉં;
 માલીક મગન પીતાંબર સાથે, આવ્યા લોચણી મહિં શુણ ગાતે.
 કુંભરાય નંદન રે દીઠા, પ્રભાવતીજંયો લાગે મીઠો.
 પોલ દયમી કલ્યાણક કીધું, સ્વામીવચ્છલ સંઘવી જસ દીધું;
 રાતીજગો હોવે ઝકઝોલ, દાન દયા લોચણીમાં કલેલોલ.

ઘડ-૩

(નયવા જો, નયવા જો, નયવા જો,

રાજગીરીગે મુખરો મંદણ રહો લાગે રાજ—એ. દેથી)

મલિન નમી પંચાસર લાયવા રાજ, હું જાત્રા ઉજમાલ;
 પીતાંબર સંઘવી કહે રાજે, રાજગૃહી પધાર.

તુમ વિના ઉજમણા તણો રાજ, વીસ સ્થાનક તણો આજ;
વિધિવિધાન મુજ કુણ કહે રાજ, એ વિનતિ સુણો આજ.
દાન દેઈ દયા ધરી રાજ, સીધા વાંછિત કાજ;
ચઉદસે સૂરજ ગામમાં રાજ, શીતલ શીતલ મહારાજ.

દાલ-૪

(ખ્યાલારી—એ દેશી)

વાળાં સાથે ઉજમણું થયું, સંઘવી પીતાંબર વીસ સ્થાનકનું રે;
મહિમા કર્યો સ્વામીવચ્છલ કર્યા, રાતીજગો ઊજવી રે.
જીરે પ્રમોદમણિ ગુરુનામથી રે, જીરે ઉદ્ધોત ઊગ્યો લાણુ રે;
ઉગણીસે બત્રીસ પોષ વદિ જીરે, દાન દયા મલિલ જાણુ રે.

(કલશ)

ગાયો ગાયો ગાયો રે, શ્રી.મલિલ જિનેસર ગાયો,
ઓગણીસસે ઓગણત્રીસ, વૈશાખ પૂનમ લોચણી લાગોલ આયો;
કેવળ કણબીના ખેતરમાં, પ્રગટયા સંઘને હરખ ન માયો રે.
શ્રી.મલિલ૦

નમણજલે લોચણી રાણાનો, નેત્રનો રોગ ગમાયો;
ઈમ અનેકની પીડા નિવારી, જગ જસ પડહ વળયો રે.
શ્રી.મલિલ૦

ઓગણીસ બત્રીસ પાસ કલ્યાણક, સંઘવી પીતાંબર લેટાયો;
મલિલજિન લેટી રાજનગરે, ઉજમણા ઠાઠ બનાયો રે.
શ્રી.મલિલ૦

મણિ ઉદ્ધોત મહારાજ પચાચે, પીતાંબર પ્રેમ પુરાચે;
ઉજમણે વીસસ્થાનક કેરો, દાન દયા મલિલ ગાયો.

શ્રી.મલિલ૦

(લાવણી)

અગડબંબ અગડબંબ ડંકો વાજે, સવાઈ ડંકા સાહેબકા;
મુલક બિચમે બાજ રહો એ, મલિલ જિનવરકા ડંકા. અ૦ ૧
દશ દિશાથી જાવત લોકો, લાવ ધરી તેરે પાય;
પડછા પૂરશે સેવક જનને, ઊલટયો પ્રભુગુણ ગાયે. અ૦ ૨
ચુવાલ બિચમે નગર ભોયણી, બાવાણ ત્યાં વિરાજતા;
મુરતી તેરી લાગે ખ્યારી, દેખી દિલમાં ખુશી થાતાં. અ૦ ૩
ઓગણીસે ત્રીશકી આવે, વૈશાખ માસ રૂઠો કહેવાય;
મુઠ પૂનમને શુક્રવારે, પ્રભુ પ્રગટયા ખેતરની માંચ. અ૦ ૪
બડી ધૂમથી વાજત ગાજત, મલિલનાથ બિરાજત હે;
ચમતકારો બહોત બનાયા, હરખીને સહુ જાવત હે. અ૦ ૫
મલિલનાથ તુમ મહાઉપકારી, ખટ મિત્રોંકા કામ ક્રિયા;
એસા સાહેબ નહીં હોનેકા, પર ઉપકારી નામ લિયા. અ૦ ૬
ધન્ય તાત ઔર ધન્ય માત રે, જિનવરને જ્યાં જન્મ લિયા;
બાલ બ્રહ્મચારી રહી જ મુનિને, ચાર વ્રતકા રમ પિયા. અ૦ ૭
લુગ વખતમે પ્રભુ માહરા, અટ કરમકુ હર ક્રિયા;
એસા આપકા સેવક જનને, બોહોત બાતકા મુખ દિયા. અ૦ ૮
એસા જિનવર નહિ મિલનેકા, બેર બેર વંદન કરના;
છોટાલાલ કહે કરજોડી, લવ ભવકી ભાવટ હરના. અ૦ ૯

શ્રી. પાનસર તીર્થ

[૩]

કલોલથી રેલ્વે સડકે ૪૫ માઈલ દૂર પાનસર નામે સ્ટેશન છે તે પાનસર સ્ટેશનથી લગભગ ૧ ક્વાર્ટર દૂર પૂર્વ તરફ જંગલમાં જૈનોનું તીર્થધામ આવેલું છે. ગામમાં જવાના માર્ગની જમણી બાજુએ વિશાળ કંપાઉન્ડમાં વચ્ચે સાત ગભારા અને ત્રણ શિખરવાળું મૂળનાયક શ્રી. મહાવીર-સ્વામી ભગવાનનું વિશાળ અને લબ્ધ મંદિર શોભે છે. મૂળ-નાયકની મૂર્તિ ૩ ફીટ ઊંચી છે. આના સાતે ગભારામાં મૂં નાં તરીકે આરસની સાત મૂર્તિઓ અને બાકીની ધાતુની પંચતીર્થ વગેરેની મૂર્તિઓ છે.

મંદિરની ચોતરફ આવેલી વિશાળ ધર્મશાળામાં ૧૨૦ ચોરડાઓ છે. મંદિરની સમ્મુખ કંપાઉન્ડની ખરાબર વચમાં જ સુરતવાળા શેઠ ભુરિયાભાઈ જીવણચંદે બાવીશ હજાર રૂપિયા ખર્ચીને ત્રણ માળનું લબ્ધ ટાવર બંધાવ્યું છે.

આ મંદિર બંધાવવાનો ઇતિહાસ જાણવાજેવો છે.

પાનસરમાં ઉગમણી દિશાએ રાવણિયાનો વાસ છે.

ત્યાં સં ૧૯૬૬ના આવણ સુદિ ૮ ને શનિવારના દિવસે નાયક શંકર દલસુખની શ્રી દેવા રાવળ જલા તેમના ઘર આગળથી જતી હશે તે વખતે તેના માટીના ઘરના બારણુના આગલા સડામાં આરસના પથ્થરનો દેખાવ જોઈ જલાની શ્રી સંતોક પાસે ખરલ કરવાને તે પથ્થરની માગણી કરી. સંતોકે કહ્યું કે, કાલે આવજે. પછી આવણ સુદિ ૯ ને રવિવારે સુવારના સાત વાગે દેવા સંતોકને ઘેર આવી. સંતોકે દાતરડાથી ખોતરવા માંડ્યું તો પ્રતિભાજી જેવો આકાર જણાયો. ત્યારે તે બે જણે વિચાર્યું કે આ તો કોઈ દેવની મૂર્તિ લાગે છે. પછી ધીમે ધીમે ખોતરતાં તેમને દેસુર વિવેપન સહિત ભગવાનની મૂર્તિ જણાઈ. પછી તો જલાને બોલાવી પ્રતિભાજી બહાર કાઢ્યાં.

જલાએ ચોટામાં આવી ઘેર ઘેર વધામણી આપી કે મારે ઘેર ભગવાન પ્રગટ થયા છે. જેથી ગામના આગેવાનો તથા લેનો વગેરે રાવળિયાને ઘેર ગયા. બધા ભાઈઓ જોઈને કહેવા લાગ્યા કે, આ તો જૈન પ્રતિભાજી છે, માટે આપણે જૈન દેશમુરમાં લઈ જઈએ. ઉપાડવા જતાં પ્રતિભાજી ઊપડ્યાં નહીં. વીશ-પચીશ જણે ઉપાડ્યાં પણ ભગવંત ઊપડ્યા નહીં. તપાસ કરતાં માલૂમ પડ્યું કે જે જગ્યાએથી પ્રતિમા દેખાયાં તે જગ્યા તો ઘણી સાંકડી છે ને પ્રતિભાજી મોટાં છે. જમીન બરાબર પત્તાંઠી છે ને ખીન્ને ભાગ ઉપરના બડાના ચણતરમાં છે. વળી, મકાન સં ૧૯૫૫ની સાલમાં નવીન કરેલું છે. તે મકાન બંધાવનાર હાકરડો પણ હયાત છે. પ્રભુની ઈચ્છા રાવળિયાને કોઈ અપાવવાની જણાય છે, એમ

વિચારી શ્રાવકોએ ચાલીશ રૂપિયા રાવળિયાને આપવાના નક્કો કરી લગવાનને ત્યાંથી ખાટલામાં પધરાવી વાજતે-ગાજતે પૂર્વ દિશાએથી બજાર વચ્ચે થઈ ગામના દેરાસરમાં પધરાવ્યા. આ મૂર્તિથી આકર્ષાઈને ઘણા યાત્રાળુઓ અહીં દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા અને આ તીર્થનો મહિમા વધવા લાગ્યો.

પ્રાચીન મૂર્તિનો આવો પ્રભાવ જોઈ અહીં એક મોટું દેરાસર બંધાવવાનો વિચાર વ્યવસ્થાપકોના મનમાં આવ્યો. સ્ટેશન પાસેની જમીન વેચાતી લીધી અને કામની શરૂઆત કરવામાં આવી. પાસે અમદાવાદ જેવું સમૃદ્ધ શહેર હતું. ત્યાંના વતની શેઠ જેઠાલાલ દીપચંદનાં ધર્મપત્ની તે વીસનગરવાળા શેઠ મણિલાલ ગોકળભાઈનાં બેનને આ વાતની જાણ થતાં તેમણે એંશી હજાર જેવડી મોટી રકમ આ દેરાસરના નિર્માણ અર્થે આપી. આ દ્રવ્યથી અહીં લઘ્ય જિનાલય તૈયાર થયું.

સંવત ૧૯૭૪ના વૈશાખ શુદ્ધ ૬ના દિવસે ભીંતમાંથી પ્રગટ થયેલ શ્રી. મહાવીરસ્વામી લગવાનની પ્રતિમાને મૂળ નાયક તરીકે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. સં ૧૯૯૧માં અહીંના એક ટેકરાને ખોદતાં પાંચ મૂર્તિઓ નીકળી હતી, જે આજ મંદિરમાં પધરાવવામાં આવી છે. સિદ્ધપુરના દેરાસરમાં પાંચ હજાર રૂપિયા આપી એક મોટી પ્રતિમા તેમજ બીજી નાની નવ પ્રતિમાઓ પાનસર તીર્થમાં લાવીને પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી.

ધીમે ધીમે આ તીર્થ યાત્રાનું ધામ બની ગયું.

અને સેંકડો લબ્ય જીવે અહીં યાત્રાથે આવી પોતાની કાયાનું કલ્યાણ કરવા લાગ્યા.

આ મંદિરથી બે ફર્લાંગ દૂર પાનસર ગામ આવેલું છે. ત્યાં પણ ધૂમટળધી એક નાનું શ્રી. ધર્મનાથ ભંડુનું અત્ય છે. જેમાં લગવાનની બાર આંગળાની આરસની એક પ્રાચીન પ્રતિમા બિરાજમાન છે.

અહીં ગામમાં ઉપાશ્રય નથી પણ એક જૂની ધર્મશાળા છે. શ્રાવકનાં ૮ ઘરો છે અને ગામમાં ૧૦૦૦ માણસની કુલ વસ્તી છે.

આ ગામની આસપાસનાં મકાનો અને વાવડીઓ જોતાં આ ગામ પહેલાં સમૃદ્ધ હશે એમ અનુમાન થઈ શકે છે. થોડા સમય પહેલાં પણ અમુક સ્થળે જોદતાં કેટલીક પ્રતિમાઓ પ્રગટ થઈ હતી જે ગામના દેશસરમાં પધરાવવામાં આવી છે. આથી આ ગામની પ્રાચીનતા પણ પૂરવાર થાય છે.

શુભ વીરવિજયજી મહારાજે પાનસરમાં વિ. ૦ મં. ૧૮૪૮ના કારતક માસમાં દીક્ષા આપી તે વખતે ખંભાતનો સંઘ અહીં આવ્યો હતો.

—જૂઓ 'જેન :ગુર્જર કવિઓ' ભા. ૩ ખંડ ૧, પૃ. ૨૦૬

શ્રી. વામજ તીર્થ

[૪]

કુલોલથી ચાર ગાઉ દૂર આ તીર્થ આવેલું છે. મોટર રસ્તે જવાય છે. આ તીર્થનો ઇતિહાસ જાણવાજેવો છે.

વામજમાં દંડક નામના સંન્યાસીને દશ-બાર દિવસથી સ્વપ્ન આવતું કે જ્યાં ઘોળી મૂછવાળો નાગ ઘણી વખત દેખાય છે તે પડતર જમીનમાં દેવનું સ્થાનક છે. એ દેવ તે જૈનોના આદિનાથ. તેમને ગામના પટેલ વગેરેની મદદ લઈ ખોદકામ કરી પ્રગટ કરો. આ રીતે વારંવાર સ્વપ્ન આવવાથી તે જગાએ ખોદકામ કરાવ્યું તો પ્રતિમાજી મળી આવ્યાં.

એ પ્રતિમાઓમાં આદિનાથની પ્રતિમા તેમજ ચાર કાઉસગિયા, બે ઇંદ્રાણી દેવીની મૂર્તિ તેમજ બે ખંડિત ઇંદ્રની મૂર્તિઓ નીકળી આવી.

વૃદ્ધ પુરુષો પરંપરાથી સાંભળેલી એવી દંતકથા કહે છે કે, આ જગાએ પ્રથમ મૂલ—દેરાસર હતું, તેમજ સેરિસા સુધીનું ભોંયરું હતું. મળી આવેલા બે કાઉસગિયાના ઉપરનું પરિકર કોઈ બ્રાહ્મણે મહાદેવનું દેવલ કરાવતાં ત્યાં ચોડી દીધેલું દેખાય છે. તેમજ ખીજા કેટલાક પથ્થર પણ ત્યાં ચોડેલા છે. એમ કહેવાય છે કે, જે માણસ આ પરિકર, પથ્થર તેમજ ખંડિત પ્રતિમાઓ લઈ ગયેલો તે આંધળો

થયો અને તેનો નિર્વંશ ગયો.

પ્રતિમાણ સં૦ ૧૭૭૬ના માગશર વદ ૫ ને શનિવારે પ્રગટ થયાં તે અગાઉ સામેના ઘરવાળાને કેટલાક ચમત્કાર માલૂમ પડેલા. વાજિંત્રના અવાજે, ઘંટના રણકારો વગેરે. જ્યારે પ્રતિમાણ બહાર પ્રગટ થયાં ત્યારે તેમના શરીરના ફરેક ભાગે ઉપર કાળાશ આવવા માંડી હતી તેથી ત્યાં મળેલા લોકોમાં ગભરાટ ફેલાયો કે નક્કી કંઈ ઉપદ્રવ થશે. પછી તો ગામવાળાઓએ પ્રાર્થના કરવા માંડી ત્યારે પ્રતિમા મૂલ સ્થિતિમાં દેખાવા લાગી.

આ પ્રતિમાણ આગળ દીવો અખંડ બળતો હતો. પણ એક દિવસ તેમાં ધી ધર્ રહ્યું ત્યારે ઓચિંતી આરતી વગેરે થવા લાગી. સામેના ઘરવાળાઓ રાગ-રાગિણીના અવાજે અને ઘંટાનાદ સાંભળીને ભગી ગયા અને જોયું તો દીવામાં ધી ન હતું. ધી પુરવામાં આવ્યું.

દૂકમાં ત્રિલોચનદાસ કલુખીના ઘર પાસેથી ખોદતાં સં૦ ૧૬૭૬ના માગશર વદિ પાંચમને શનિવારે પ્રતિમાણ નીકળ્યાં. સંપ્રતિના સમયની શ્રી. શાન્તિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે, એમ 'જૈનતીર્થના ઇતિહાસ'માં લખેલ છે. શ્રી. વિજયલઘ્નિસૂરિ મહારાજનું પણ એ જ કહેવું છે પરંતુ વધારે લિંડાણથી તપાસ કરતાં લાગ્યું કે આ મૂર્તિ શાંતિનાથ ભગવાનની નહીં પરંતુ ઋષભદેવ ભગવાનની છે, એ એનું લાંછન જોવાથી બરાબર માલૂમ પડે છે.

કહેવાય છે કે પહેલાં અહીં ભવ્ય જિનાલય અને ભોંયરું હતું તેનો સંબંધ સેરિસા જિનાલય સુધી હતો.

જિનાલય સાથે શ્રાવકની વસ્તી પણ ભરપૂર હતી. સાધુ મંહારાજેનું આવાગમન થયા કરતું હતું, અને સાધુઓ માસકલ્પ પણ અહીં કરતા હતા.

અહીં સં. ૧૫૬૨ સુધી જિનાલય હોવાનો ઉલ્લેખ મળે છે. વામજ સેરિસાથી લગભગ ૪ માઈલ દૂર છે. સેરિસા જિનાલયની સાથે આનો પણ નાશ થયો લાગે છે. આ જિનાલયનો હમણાં પુનરુદ્ધાર થયો છે અને તેની પ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૨૦૦૨ના વશાખ સુદિ તેરશના દિવસે શ્રીમાન્ વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીના લઘુ ગુરુબ્રાતા વિજયનેમ-સૂરિના શિષ્યરત્ન શાન્તસ્વભાવી પ્રશમરસનિમગ્ન વિજયો-દયસૂરિ મ. ના હાથથી થઈ છે.

અહીં સફેદ આરસની એક ખંડિત મૂર્તિ છે, જેના ઉપર વિ. સં. ૧૫૨૩નો લેખ છે. બીજા પણ કેટલાક અવશેષો પડ્યા છે જેના ઉપરથી એ અનુમાન થઈ શકે કે અહીં પહેલાં જૈન મંદિર હતું. પુરાવા તરીકે કેટલીક મૂર્તિઓ પણ નીકળે છે.

વિ. સં. ૧૫૬૨માં શ્રી. લાવણ્યસમય મહારાજે અહીં રહીને ‘આલોચણાવિનતિ’ નામની ગુજરાતી કૃતિ રચી હતી. તેમાં તેમણે લખ્યું છે કે:—

સંવત પંદરસે ખાસકે અલવેસર રે, આદીસર સાખિ તો;
વામજમાંહે વિનવ્યો, સીમંધર રે દેવદર્શન દાખિ તો.

આ ઉપરથી જણાય છે કે, અહીંના શ્રી આદીશ્વરના મંદિરમાં શ્રી. સીમંધરસ્વામીની મૂર્તિ હતી.

ઉપરિયાળા તીર્થ

[૫]

વીરમગામથી પશ્ચિમ દિશામાં લગભગ ૧૨ માઈલ દૂર ઉપરિયાળા નામે જોનોનું તીર્થધામ આવેલું છે. વીરમગામ ખાસાઘોડા રેલ્વે લાઈનમાં ઉપરિયાળા ક્લેંગ સ્ટેશન છે. સ્ટેશનથી ૦૧ માઈલ દૂર ઉપરિયાળા ગામ છે. અહીં આદી-શ્વર ભંડુ નાનું પણ સુંદર મંદિર છે. વિશાળ, ભવ્ય અને બધી આધુનિક સગવડવાળી નવી ધર્મશાળા પણ બાંધવામાં આવી છે.

ઉપરિયાળાના ઉદ્ભવો છસો વર્ષ અગાઉના મળી આવે છે. સં. ૧૪૯૨ અને સં. ૧૫૨૫ના મૂર્તિલેખોમાં ઉપલિઆસર ગામનો ઉદ્ભવ આવે છે. પંદરમી શતાબ્દિની અંતે થયેલા ઉપાં શ્રીજયસાગરે રચેલી 'ચૈત્યપરિપાટી'માં આ ઉપરિયાળામાં શ્રી. આદિનાથ ભંડુ મંદિર હટ્ટું એવો ઉદ્ભવ કરેલો છે.

આ ઉપરથી જણાય છે કે, આ ગામમાં પંદરમી શતાબ્દિમાં શ્રી. આદિનાથનું મંદિર હટ્ટું, પણ કોઈ વિનાશક પરિબલોથી તેનો નાશ થયો.

સમયની જરૂરિયાતે સં ૧૯૧૬ના વૈશાખ સુદિ ૧૫ ના રોજ એક કુંભારના હાથે મૂં નાં શ્રીઆદીશ્વરની મૂર્તિ સાથેની ખીલ ત્રણ મૂર્તિઓ પણ જમીન ખોદતાં મળી આવી. એક નાની ચોરડીમાં એ મૂર્તિઓને સ્થાપન કરવામાં આવી. દરમિયાન વર્તમાન શિખરખાંધી મંદિર બાંધાવી તેમાં સં ૧૯૪૪ના રોજ એ મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી.

શ્રી. આદીશ્વરનું આ મંદિર બેઠા ઘાટનું સાદું છતાં દર્શનીય છે. મૂળ ગભારો, સલામંડપ અને ત્રણ બાબુએ શૃંગારચોકીઓ, શિખર, ચાર ઘૂમટો અને વચલી ચોકી ઉપર સામરણ્યુક્ત બાંધણીવાળું છે. તેની આસપાસ ફરતો કોટ છે, જે ૪૨ ફીટ લાંબો અને ૪૪ ફીટ પહોળો છે. મંદિરની આસપાસ જૂની ધર્મશાળા છે.

મંદિરમાં મૂં નાં શ્રી આદીશ્વર લં છે. તેમની જમણી બાબુએ શ્રી. શાંતિનાથ અને ડાબી બાબુએ શ્રી. પાર્શ્વનાથ લં ની મૂર્તિઓ છે. મૂં નાં ની નીચે શ્યામ આરસની શ્રી. નેમિનાથ લં ની મૂર્તિ બિરાજમાન છે. મૂર્તિઓ પ્રાચીન હોવા છતાં તેના ઉપર કોઈ લેખ જણાતો નથી.

દર વર્ષે મહા સુદિ ૧૩ અને ફાગણ સુદિ ૮ ના રોજ અહીં યાત્રીઓના મેળા ભરાય છે.

શાંત અને આહ્લાદક વાતાવરણમાં આ તીર્થ યાત્રીઓના મનને પ્રકુલિલત બનાવે છે.

શ્રીમાન શાસ્ત્રવિશારદ જ્ઞાનાચાર્ય શ્રીવિજયધર્મસૂરિ

મહારાજે આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો, તે સંબંધી મારા ગુરુમહારાજ પૂજ્યપાદ શાન્તમૂર્તિ શ્રી. જયન્તવિજયજી મહારાજે ‘ઉપરિયાળા તીર્થ’ નામક પુસ્તિકા લખી છે. તેઓશ્રી પોતાના ગુરુમહારાજના સ્વર્ગવાસ પછી આ તીર્થની કાળજી રાખતા હતા. શ્રીયુત ચીમનલાલ કડીયાએ પણ ગ્રમયનો ભોગ આપીને આ તીર્થ માટે આરો પરિશ્રય ઉઠાવ્યો છે અને શ્રીસંઘની સહાયથી વિશાળ ધર્મશાળા તૈયાર થઈ છે. નવી ધર્મશાળામાં પ્રવેશ કરતાં ચોકમાં દેરી આવે છે. ત્યાં આદીશ્વર ભગવાનનો ‘પગલાં સ્થાપન’ કર્યો છે. આ ‘ઉપરિયાળા તીર્થ’નું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયું તે પછી અહીં થયેલા ફેરફાર વિશેની હકીકત આ પ્રકારે છે.—

જિનાલયનો સભામંડપ બહુ નાનો હતો તે મોટો કરાવ્યો છે. શૃંગારચોકી તોડીને તથા જૂની ધર્મશાળાનો ઘોડો ભાગ અંદર લઈને સભામંડપ બહુ મોટો ત્રણ દરવાજાવાળો કર્યો છે.

ભમતીમાં મૂળનાયક શ્રી. આદીશ્વર ભગવાનના તેર પૂર્વલયો પથ્થરની અંદર કોતરીને રંગ-બેરંગી પટ બનાવ્યો છે.

પૂર્વલયોની આગળ એક આરસનો ગિરનારનો પટ પણ કોતરીને તૈયાર કરેલો છે અને પટની પાછલી બાજુએ સમ્મેતશિખરનો આરસનો કોતરેલો પટ ચોડેલો છે. ભમતીમાં ત્રણ દિશામાં એક એક દેરી કરીને તેમાં ભગવાનને પધરાવ્યા છે. શ્રી મલ્લિનાથ, બીજા શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ અને ત્રીજા કમોર્ધના મનમોહન પાર્શ્વનાથ ભગ-

વાનની મૂર્તિઓ છે. જૂની ધર્મશાળામાં જ્યાં પહેલાં કાર્યાલય હતું ત્યાં શ્રીમાન્ વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજનો તથા શ્રીમાન્ વિજયલક્ષ્મિસૂરિજી મહારાજના ફોટાઓ રાખવામાં આવ્યા છે. દરવાજામાં પેસતાં ચોકમાં ચોક દેરીમાં આદીશ્વર ભગવાનનાં પગલાં સ્થાપન કરવામાં આવ્યાં છે. અહીં યાત્રિકોને તમામ પ્રકારની સગવડતા છે. નજીકમાં જ ગોટી વિશાળ ધર્મશાળા છે. ભોજનશાળાની ઉત્તમ વ્યવસ્થા છે. અહીંનાં હવા-પાણી ઘણું સારું છે.

આ તીર્થ પાંચસો વર્ષ પહેલાંનું મનાય છે. અહીં ત્રણ પીળાં પ્રતિમાજી છે. તે પણ પાંચસો વર્ષ પહેલાં હતાં તે જ છે.

શ્રી. વડગામ તીર્થ

[૬]

દસાડા પાસે આવેલું વડગામ જૈનોનું તીર્થ મનાય છે.

મંદિરમાં મૂં નાં શ્રી. આદીશ્વર ભગવાન છે. આ દેરાસર બાંધવાનું કામ ૧૮૭૫માં શરૂ થયું અને પ્રતિષ્ઠા ૧૯૦૫માં થઈ. તે પહેલાં ઘરદેરાસર તરીકે જે ઝોરડીઓમાં ભગવાન બિરાજમાન હતા.

હંતકથા છે કે મૂંનાં છની મૂર્તિ સં. ૧૧૮૦ લગભગની સાલમાં જમીનમાંથી નીકળ્યાં હતાં. મહાદેવનું લિંગ પણ તેની સાથે જ નીકળ્યું હતું, જે દેરાસરની પાસેની નાની દેરીમાં અત્યારે સ્થાપન કરેલું છે.

આ રીખવહેવ ભગવાનની મૂર્તિ બહુ જ ચમત્કારી કહેવાય છે. તેમણે આઠ વર્ષનો દુકાળ પાર ઉતાર્યો હતો. દુકાળ પડ્યો ત્યારે બધા લોકો ગામ છોડીને આવ્યા ગયા. પૂજારી પણ આવ્યો જતો હતો પણ ભગવાને સ્વપ્નમાં કહ્યું કે તું જઈશ નહીં. તેથી પૂજારી રહ્યો. બીજા બધા પરદેશ આવ્યા ગયા. પૂજારી હંમેશાં પૂજા કરતો રહ્યો. સવાર-

માં મંદિર ખોલતાં હંમેશાં ભંડાર ઉપરથી સવા શેર ચોખા. સવા રૂપિયો અને સવા હાથ લૂગડું પૂજારીને મળતું. આઠ વર્ષ બાદ સુકાળ થતાં પૂજારીના ઘરમાં માણસો આવ્યાં.

શ્રીઓના આગ્રહથી પૂજારીએ ઉપરની હકીકતથી બધાને વાકેફ કર્યાં. તેથી બીજા જ દિવસથી ઉપર પ્રમાણે મળતું હતું તે બંધ થઈ ગયું. ત્યારથી એ મૂર્તિ અહીં જ પૂજાતી રહી છે.

અહીં સં ૧૯૫૦-૬૦ લગલગ સુધીમાં શ્રાવકોમાં ૨૦-૨૫ ઘર આબાદ અને સુખી હાલતમાં હતાં. તે પછી ઘર ઓછાં થતાં થતાં અત્યારે ફક્ત ચાર જ ઘર રહ્યાં છે. દેરાસર મોટું અને સારું છે. હાલમાં જ રંગ-રોગાનનું કામ થયું છે. દેરાસરની પાસે જ ધર્મશાળા છે પણ તે સાર-સંભાળ વિના ઊજડેલી બની ગઈ છે. ઉપાશ્રયને પણ સાફ-સૂફ રાખવાની જરૂર છે. મૂં નાં છ પર લેખ નથી. (ગરદનથી ખંડિત લાગે છે.)

સં ૧૯૫૫માં અમદાવાદવાળા શેઠ મનસુખભાઈ ભાગુભાઈ એ અહીં આરસનું કામ કરાવ્યું ત્યારે જૂનું પખાસણ કાઢીને નવું કરાવ્યું છે અને મૂં નાં છ ને કાયમ રાખ્યા છે. તે વખતે મૂં નાં ની દૃષ્ટિ નીચી થઈ ગઈ હોય એમ કહેવાય છે.

જૂનું પખાસણ શંકરના લિંગ પાસે પડેલું છે. પૂજારીએ પાછળથી બીજાં લિંગો વગેરે અહીં મૂક્યાં છે.

